

Gränsfallet

efter en sann historia av Jörn Donner,

av Christian Lanciai (2012)

personerna:

Carl
Maria, hans trolovade
en ordonnans
en major
en präst
Maaria Lintu, folkskolelärarinna
Heikki, hennes fästman
Edvin, hennes bror
Jevgenij Gentsch, rysk kommandant
Alexander Muranen, smugglare
Pavel (Paavo), hans bror
Suutari, löjtnant
Perret, läkare
hans hustru
andra finska soldater

Handlingen äger rum i Finland, mest vid Systerbäck, 1918.

Förord.

Historien är nedtecknad av Jörn Donners far Kai Donner och åtminstone delvis självupplevd, på vilken Jörn Donner utvecklade ett filmmanuskript, som han i fyra års tid försökte få till stånd en filmning av innan det äntligen lossnade 2007. I Sverige tegs filmen mer eller mindre ihjäl medan den i Finland gick hem överallt – den handlade ju om Finland och berättade mycket om vad som tigits ihjäl sedan inbördeskriget och som därför innebar nyheter för de flesta, medan Finlands förlossningsparoxysmer som demokrati var av föga intresse i Sverige, utom för svenskfinländare.

Som sådan fann jag filmen och dess drama vara utomordentligt intressant genom sin belysning av de olika mentaliteterna, den vit-finska, den röd-finska, den ryska (både revolutionära och för-revolutionära) och till och med den tyska. Emellertid var filmen ganska

rå och överdriven, medan de mänskliga faktorerna kunde göras mera av. Detta föranledde min bearbetning av filmens historia till en pjäs, där alla filmens mest upprörande scener ersatts med försök till utveckling av karaktärerna och problematiken, som nästan förblir lika aktuell idag och inte bara i Finland som för nästan 100 år sedan.

Särskilt tacksam var man i filmen för att major Gentsch givits en så omfattande roll. Han sticker av ur handlingen som den enda i hela filmen som har humor, medan han samtidigt tillsammans med doktor Perret utgör dess tragiska focus. Flera scener här fanns inte i filmen, som löjtnant Suutaris scen med läkarens hustru samt slutscenen, bland flera andra. Filmens mest fullödiga gestalt är naturligtvis lärarinnan och humanisten Maaria Lintu, som inte behövs utvecklas mera, medan hennes man givits en mer mänsklig nyans.

Filmens namn på personerna har bibehållits mest för att poängtera pjäsens intima samhörighet med filmen.

Med stort tack till Jörn Donner för att han förmedlat denna kanske alltför sanna historia, som resulterat i för min del den bästa finska film som någonsin gjorts.

Göteborg 17 maj 2012

Gränsfallet

Akt I scen 1. Hemma.

Maria Tänk att mardrömmen äntligen är över! Jag trodde den aldrig skulle ta slut men ständigt fortsätta bli värre och värre.

Carl Den är slut, Maria. Den kommer aldrig mer tillbaka.

Maria Om jag ändå kunde tro på det! Den pågick för länge och gick för djupt, och jag tror aldrig vårt folk kommer att kunna hämta sig från dess trauma.

Carl Vi måste. Vi måste ju överleva. Vi har ju först nu egentligen fötts som nation. Vi må skrika, men det är ett hälsotecken, precis som från ett nyfött barn.

Maria Apropos det, så är det just vad vi behöver.

Carl Skrika?

Maria Nej, ett barn.

Carl Det är inte gjort i en handvändning. Och vi är ju inte ens gifta ännu.

Maria Är du rädd?

Carl Det vet du bättre än jag själv, Maria, att ingenting kan skrämma mig mer efter inbördeskriget.

Maria Ändå tvekar du.

Carl Jag antar att jag är för konventionell. Jag måste ju först och främst tänka på ditt eget bästa, Maria. Jag får inte kompromettera dig. Ett barn fött för tidigt före äktenskapet får folk att höja på ögonbrynen och ger dem anledning att skvallra.

Maria Det är bara det, Carl, att jag älskar dig så mycket, och ett barn skulle vara så synnerligen välkommet nu efter vinterns alla fasor.

Carl Ja, det skulle passa bra.

Maria Känner du för det?

Carl Det är inte så enkelt som du tycks tro. Äktenskapsgenomföringen kräver en viss kunskap och övning. Ingen av oss har haft någon övning.

Maria Naturen får visa oss vägen.

Carl Ja, så heter det, men vi får inte vara otåliga och forcera oss.

Maria Varför inte? Älskar du mig inte?

Carl Det vet du att jag gör. Vi är ju förlovade och skall gifta oss. Jag ber dig bara att inte ha för bråttom. Låt oss ta ett steg i sänder.

Maria Jag väntar gärna på dig, Carl, så länge din vilja finns där. Den är det enda viktiga.

Carl Vi vore inte förlovade och komma så här långt om jag inte varit motiverad.

Maria Ja, du har då sannerligen varit varsam och god mot mig hela tiden. *(Det ringer.*

Carl öppnar.)

budet Depesch från Mannerheim, kapten. *(gör honnör och går vidare)*

Carl Vad är det nu då? Inbördeskriget är ju över. *(öppnar depeschen)*

Maria Vad är det?

Carl Någon order från Mannerheim.

Maria Det är säkert bara en befordran.

Carl (rynkar pannan när han läser) Nej, Maria, det är faktiskt en kallelse till tjänstgöring.

Maria Det finns inga fronter och inga krig mera utom långt härifrån.

Carl Han vill att jag skall organisera gränsbevakningen vid Systerbäck mot Ryssland.

Maria (uppbragt) Det är ju förvisning!

Carl Tydligt måste något göras där, och det behövs en officer. Mannerheim litar på mig och ger mig uppdraget nästan som ett förtroendeuppdrag. Jag kan inte svika honom.

Maria Hans uppdrag kräver att du sviker mig.

Carl Jag kommer tillbaka så fort det är över.

Maria Det är den yttersta utposten i öster han vill att du skall hålla som ett fort mot den nya ryska barbarstormen av bolsjeviker. Det kan innebära vilka långvariga komplikationer som helst.

Carl Jag oroar mig inte. Kunde vi klara inbördeskriget mot en hopplös övermakt kan vi klara hela Ryssland.

Maria Det säger du nu. *(gråter)* Förlåt mig. Jag trodde bara att vi äntligen skulle få vara för oss själva. Jag har haft nog av krig, och det har hela Finland!

Carl Det ska gudarna veta. Men detta är inte krig. Det är bara en gränspostering som behöver sättas i ordning.

Maria Och jag får inte följa med, för det är inget ställe för en kvinna.

Carl Du skulle bara vara i vägen. Så fort det är färdigt och gränsen fungerar kan du komma efter.

Maria Efter hur länge? Ett halvår? Ett år?

Carl Ett halvår högst, tror jag.

Maria (tröstar sig) Jag ska naturligtvis vänta på dig, men det är hårt att bli av med sin man just när jag fått honom tillbaka hel efter kriget, och så måste han genast ut igen.

Carl Fosterlandet är ungt och kräver insatser. Jag har ingen rätt att inte vilja ställa upp.

Maria Du har rätt. Jag klagar inte. Jag bara sörjer.

Carl (omfamnar henne) Låt oss göra det bästa av saken. Vi har några dagar på oss. Vi kunde börja öva oss en smula.

Maria Tror du vi kunde lyckas komma i hamn?

Carl Vi kan ju alltid försöka...

Scen 2. På tåget.

Majoren Så ni är på väg mot fronten?

Carl Vi glömmer kriget nu. Det är över.

Majoren Det härjar ännu i hela Europa. Vi lär inte få glömma det så lätt. Och tyskarna vill fortsätta kriget i Finland.

Carl Det är inte därför jag far till fronten.

Majoren Utan?

Carl Mitt uppdrag är att organisera gränsstationen. Vi har ju inte haft någon gräns mot Ryssland på över hundra år.

Majoren Och ni tror det blir er enda lätta uppgift?

Carl Det är min order. Jag lyder bara order.

Majoren Bered er på det värsta. För Rysslands del tror jag att ett värre krig börjar nu än vad de redan genomlidit. De har ju begått misstaget att störta tsaren, som höll det väldiga riket samman, och de som nu vill ta över är en samling kriminella dårar, mördare och brottslingar. Det blir en värre terror i Ryssland än under den franska revolutionen, och det blir mycket svårare att övervinna, då Ryssland är så mycket större och oöverskådligare. Men det är inte det värsta.

Carl Utan?

Majoren Kriget är slut för Rysslands del. De vill inte vara med längre. Men tyskarna släpper inte greppet. De vill passa på att göra ett så stort ingrepp i Ryssland som möjligt. De är på väg långt in i Ukraina, och de har hjälpt oss i inbördeskriget mest för att få oss till bundsförvant mot Ryssland. Det skulle inte förvåna mig om de med Finlands hjälp ville skapa en andra front mot Ryssland för att komma åt Petersburg.

Carl Det skulle Mannerheim aldrig gå med på.

Majoren Det tror inte jag heller. Jag säger bara som det är, att det är risken att tyskarna vill ha det så. Nåväl, jag lämnar er i fred. Lycklig den som slipper delta i Rysslands öde, och jag befarar att ni med er postering inte kommer att höra till dem. Jag ska av här. Lycklig resa. *(reser sig och lämnar kupén)*

passageraren Han var inte vidare munter av sig.

Carl Vem kan vara det, som har överlevt inbördeskriget?

Passageraren Riktigt. Ingen kan vara det med gott samvete åtminstone. Han var visst major?

Carl Ja, en av hjältarna från Tammerfors.

Passageraren Alltså en av de värsta mördarna.

Carl Försök inte med mig.

Passageraren Var inte rädd. Jag är inte röd och ingen landsförrädare. Jag är bara själasörjare och präst och hör till dem vilkas svåra uppgift det blir att försöka lappa ihop Finlands djupgående sår efter inbördeskriget. Det blir om möjligt en svårare uppgift än er.

Carl Hur skall ni göra det?

Prästen En bra fråga. Det vet jag inte själv. Jag är på väg till en uppsamlingsplats eller snarare ett fångläger för röda krigsfångar vilkas själasörjare jag skall vara. Jag väntar mig föga annat än bara hat och grämselse från deras sida. Jag är van fängelsepräst, så jag har en viss erfarenhet, men ni har ingen erfarenhet alls.

Carl Jag har tillräcklig erfarenhet av inbördeskriget.

Prästen Men ni har ingen erfarenhet av Ryssland, och er tjänstgöring blir precis intill Ryssland. Ni kommer att få inblickar i vad som händer där, vilket få utanför Ryssland kommer att få någon aning om på länge, och jag befärar att era upplevelser blir värre än mina. Min uppgift blir att hela sår, men ni får se dem blöda utan att kunna stoppa dem.

Carl Tack för er uppmuntran.

Prästen Jag kan se att er uppgift blir svår. Jag vill bara förbereda er.

Carl Jag förstår att ni menar väl. Men tror ni verkligen att Finlands sår kan helas? De vita förlorade bara fem eller sex tusen man, men de röda dränktes i blod i kanske trettio tusen offer. Hur tror ni de röda någonsin kan komma över det?

Prästen Ja, det blir min intressanta uppgift att ta reda på den saken till att börja med och sedan mer eller mindre agera som fältskär. Naturligtvis kan traumat inte botas, bara i möjligaste mån lindras.

Carl Hur många år räknar ni med innan vi kommit över det?

Prästen Minst en generation.

Carl Ni är lika realistisk som majoren.

Prästen Tyvärr har vi en svår tid framför oss. Världens lyckligaste dagar är förbi. Det första världskriget har förstört den värld vi växte upp i som dock var lycklig, och så lycklig tror jag aldrig mera den kan bli.

(Tåget tutar och bromsar in. En konduktör kommer förbi.)

konduktören Tåget stannar här. Järnvägen till Petersburg är förstörd. Ni får fortsätta till häst.

Carl (till prästen) Skall ni ända till gränsen?

Prästen Nej, jag skall bara ett litet stycke. Lycka till, min son. Vi går båda till omöjliga uppgifter men av helt skilda slag. *(avlägsnar sig)*

Carl (ensam) Inte vet jag vad som väntar mig, men det är väl bara att göra det bästa av saken. Jag slipper väl åtminstone vidare faran att bli skjuten. *(tar på sig mössan och lämnar kupén även han.)*

Scen 3. Maarias stuga.

Heikki Vad är han för en, den där gränsvakten?

Maaria Jag vet inte ännu. Jag tror inte han är farlig.

Heikki Alla vita är farliga.

Maaria Han är bara här för att skapa ordning.

Heikki En av dessa vansinniga ordningsmänkor, som tror att de kan skapa ordning och förspiller sina liv på fåfängan att försöka, för att när livet är slut och de har förlorat allt och gått miste om allt inser sitt misstag och begår självmord. Så brukar det gå. Ordning är till för narrar och idioter. De klarar aldrig av det hur de än försöker, och ju värre de försöker, desto mera misslyckas de. Ordningmakten är ingen makt utan bara en säker väg till undergång.

Maaria Vi blir dock inte av med honom. Han är duktig och försöker verkligen göra något gott.

Heikki På vilket sätt?

Maaria Du bara hånar honom, men han är konstruktiv. Han har bett mig hjälpa som tolk.

Heikki Du har väl inte tackat ja?

Maaria Naturligtvis inte. Jag är skollärare och ingenting annat, och min enda plikt är mot barnen. Om Mannerheim utrustar honom med soldater som inte kan skriva och inte kan ryska vid gränsen så får han be Mannerheim om hjälp.

Heikki För resten, Maaria, det är inte en så dum idé. Bara tolk?

Maaria Översättningsarbete. Utskrifter. Protokoll. Pappershantering i största allmänhet. Kort sagt, i princip sekreterare.

Heikki Det är ju underbart! Då kan du fixa passersedlar åt oss, åt mig och Edvin och säkert flera andra som aldrig skulle släppas in i Finland mer av de vita. Du kan faktiskt hjälpa oss.

Maaria Och om jag åker fast blir jag skjuten.

Heikki Som kvinna kan du se till att du inte åker fast. De vita ger sig aldrig på kvinnor. Bolsjevikerna gör det, men aldrig de vita, allra minst i Finland. De tror på det där befängda riddaridealet, då de vita leds av svensktalande aristokrater, som Mannerheim.

Maaria Tror du jag kan klara av det? Det blir en nervpress och ett påfrestande dubbelspel. Jag måste låtsas vara lojal mot dem och samtidigt smugla röda in i Finland.

Heikki Det är din stora chans att göra en insats.

Edvin (kommer in) Hur är det, Heikki?

Heikki Inte mycket bättre, men det finns alltid en väg ut. Din syster har lovat ställa upp som femtekolonnare hos de vita. Hon blir sekreterare hos självaste kapten von Munck.

Edvin Utsätt dig inte för den faran, Maaria. Heikki har redan blivit skjuten, och vi som stred för de röda löper ständig livsfara. Om någon av oss åker fast är vi alla döda.

Heikki Hon ska klara det. Hon är kvinna.

Maaria Jag tror faktiskt jag kan klara det. Det är kanske enda sättet för mig att kunna rädda Heikkis liv. Han kan behöva en läkare, och ingen läkare här skulle ställa upp för en rödgardist. Heikki är ju efterlyst, och ingen vet att han är här och lever. Vi löper alla livsfara nog ändå. Vi har ingenting att förlora.

Edvin Du är modig, Maaria. (*till Heikki*) Om hon gör det måste det bli för att hon vill det själv, inte för att du har övertalat henne till det.

Heikki Vad säger du, Maaria? Jag kan inte tvinga dig.

Maaria Jag gör det. Går det så går det.

Heikki Så talar min käcka fästmö. (*kramar henne. Känner då av sitt bensår vid beröringen och vrider sig i smärta.*)

Edvin Är det inte bättre?

Maaria Nej, det är inte bättre.

Edvin Vi kanske måste skaffa en läkare åt honom.
Maaria Därför ställer jag upp som spion. Det är kanske enda sättet vi kan få hit någon.
Edvin Var försiktig.
Heikki Linda kaptenen kring lillfingret, så ordnar sig allt.
Maaria Jag kan alltid försöka. (*vårdar Heikki, som hela tiden legat till sängs i sårfeber.*)
Edvin Jag går ut och lagar kaffe. (*gör så*)

Scen 4. Den ryska kommandaturen.

Kommandant Vad är den här nya gränsvakten för en typ?
Alexander Vi vet inte ännu. Han är ett oskrivet blad.
Kommandant Vad är hans order? Vad tror han sig kunna åstadkomma?
Alexander Hans uppdrag är att upprätta en gräns mellan Finland och Ryssland.
Kommandant Någon sådan har aldrig funnits här. Han kommer att misslyckas.
Alexander Han vet ingenting och är fullständigt grön. Risken är att han med sitt pedanteri kan störa ruljangsen.
Kommandant I så fall kommer han att gå mot många väggar och kanske några tåg. Han kommer att få lära sig ett och annat. Jag skulle gärna vilja träffa honom.
Alexander Han vill också säkert gärna träffa er. Ni har ju gemensamma intressen.
Kommandant Har vi det? Jag är inte så säker.
Alexander Han är aristokrat liksom ni.
Kommandant Tyst. Säg det inte högt. I Sovjetryssland har inte bara väggarna öron och ögon.
Alexander Än så länge är gränsen tämligen fri.
Kommandant Är den? Vad har han för medhjälpare utom er bror?
Alexander Bara pålitligt odugligt folk. De flesta kan bara finska, nästan ingen kan ryska, de kommer ju alla från den vita armén, och många kan inte ens skriva.
Kommandant Är det därför han anställt er hembygds lärarinna som sekreterare?
Alexander Ja.
Kommandant Hon är då troligen hans enda pålitliga medhjälpare, och hon är mycket vacker. En cigarr?
Alexander Tack. Jag tar den med mig och sparar den till senare.
Kommandant Ni ser väl till att er befälhavare har allt vad han behöver? Te, kaffe, konjak, cigarrer, skinka, ost och socker?
Alexander Han ska aldrig behöva klaga på vår lokala förestagsamhet.
Kommandant Det blir problem bara om han visar sig omutlig och inte fattar galoppen här. Vi makthavare är alla korrumperade, och det har aldrig varit sannare än i den nya moderna Sovjetunionen. Om han kommer in i svängen kan vi samarbeta smidigt på ömse sidor om gränsen. Men jag förstår att han redan avvisar folk som passerat gränsen i generationer utan att ha trakasserats.
Alexander Det är de nya ordena. Han lyder bara order.
Kommandant Jag förstår inte dessa nya order. Vad ligger bakom? Varför göra det svårt för oss?

Alexander Jag förmodar att det har med kriget att göra. Tyskarna vill vara med och bestämma i Finland.

Kommendant Vill de upprätta en ny front mot Ryssland från Finland?

Alexander Jag vet inte, men det är inte omöjligt.

Kommendant (suckar och röker) Vi har det inte lätt. Här dras vi med ett inbördeskrig i Ryssland, där de nya herrarna nitiskt förföljer alla till döds som har någon sympati för den gamla utrotade ordningen, medan ni i Finland gör tvärtom: ni har utrotat alla som försökte genomdriva en ny ordning. Och vi stackare som gav lika litet för den gamla ordningen som vi ger för den nya sitter i kläm och måste hela tiden se oss bakom ryggen för att kontrollera att ingen tjuvlyssnar eller hemligen övervakar oss, vilket de gör ändå. Det kan inte sluta väl, varken för Ryssland eller för Finland. Medan de klokaste är de som då drömmer sig tillbaka till den gamla ordningen och saknar den, vilket är det allvarligaste brottet av alla. Genom detta världskrig tycks hela mänskligheten med ens ha blivit fullkomligt mentalsjuk. Ärligt talat, jag kan inte se något hopp för den.

Alexander Tur då att vi har vår konjak och våra cigarrer.

Kommendant Ni gör en insats, Alexander. Det är både heroiskt och behjärtansvärt. Håll fanan uppe. Jag hjälper er så länge det går.

Alexander Och längre hoppas jag, om skon skulle knipa.

Kommendant Det vet vi först när den kniper. Låt oss hoppas att den aldrig börjar knipa på allvar.

Alexander Tack för cigarrererna, herr kommendant.

Kommendant Tack själv, Alexander. Håll i gång verksamheten!

Alexander Med nöje. *(avlägsnar sig)*

kommendant Under tiden får vi med spänning iaktta hur den unge finske officeren betar sig. Kanske vi kan komma överens. Om det fortsätter bära ut för som det gör i Ryssland kommer jag att behöva hans hjälp. *(röker)*

Akt II scen 1.

Carl Det här går inte. Vad håller ryssarna på med egentligen? Slaktar sitt eget folk? Och jagar ut alla hederliga medborgare ur landet? Det är ju bara enkelt eller högutbildat folk som flyr, medan Petersburg verkar besatt av skurkar. Vad tror ni, Pavel?

Pavel Vad säger de i Helsingfors?

Carl De säger att vi måste hålla gränsen. Ryssar är inte välkomna i Finland. Vi har ju just blivit av med Ryssland och äntligen befriat oss från det. Då kan vi inte plötsligt släppa in hela Ryssland i Finland, bara för att det flyr från sig själv och inte kan stå ut med sig själv.

Pavel Vi kan inte skicka tillbaka dem.

Carl Det är det som är problemet. Vi kan varken ta emot dem eller skicka dem tillbaka. De hamnar här i ett slags ingenstans, ett limbo, som de varken slipper ut ur eller kan göra något åt.

Pavel Ni måste vägra de flesta inresetillstånd.

Carl Varpå de vägrar återvända till sina bödlar. Och så stannar de här i evig karantän, och jag får ett olösligt problem på halsen.

Pavel Vad säger fröken Lintu?

Carl Hon tycker att jag är för hård och måste släppa in dem, i trots mot generalstabens order. Det går inte heller.

Pavel Hon är kvinna och humanist och den klokaste människan här.

Carl Tackar för det. Och hon behöver inte lyda order. Hon klarar sig, medan jag måste stå till svars vad jag än gör, antingen för henne för att jag skickar ryska flyktingar tillbaka in i döden, eller för mina överordnade för insubordination.

Pavel En samvetsfråga.

Carl Påminn mig inte om det.

Pavel Här är hon nu.

Maaria Flyktingarna trängs i kön för att komma över bron, och ni vägrar släppa fram dem.

Carl Jag har mina order.

Maaria Era överordnade vet ingenting om situationen här.

Carl Jag måste ändå lyda mina order.

Maaria Som en hjärtlös robot.

Carl Det handlar om Finlands säkerhet.

Maaria Om någon rödgardist vill in till Finland tar han sig över gränsen med passersedel eller utan. Alla som trängs där ute på bron är hederliga människor.

Carl Men fattiga och medellösa. De flesta har förlorat allt, plundrade av bolsjevikerna. Skulle jag släppa in dem alla skulle det unga Finland översvämmas av tiggare. Jag placerades här för att hindra en sådan situation. Jag kan inte svika mitt fosterland.

Maaria Det handlar inte om svek. Det handlar om kompromisser. Ni har ett hjärta. Ni kan inte begrava det. Ni måste kompromissa mellan ert hjärta och era plikter.

Carl Hur?

Maaria Jag kan hjälpa er med sovringen. Alla som kan finska kan klara sig i Finland. De som inte kan finska får lära sig finska först.

Carl I Ryssland.

Maaria Ja.

Carl Det är en rimlig kompromiss.

Maaria En sak till. Ni måste komma överens med den ryska kommandanten. Han kan hjälpa er, och ni kan hjälpa varandra.

Carl Han är inte bolsjevik och hatiskt inställd mot oss vita?

Maaria Det är det han inte är.

Carl Hur kan han då vara kommandant?

Maaria Han är människa.

Carl Tack, Maaria. Ni inger oss hopp. Jag ska tala med honom.

Maaria Han är bara er kollega och har värre problem med sina ryssar än vad ni har med immigrantfloden.

Carl Det är bra, Maaria. Ni kan gå. (*Maaria går.*)
Vad tror ni, Pavel? Kan man tala med ryssen?

Pavel Jag är ryss själv men med finska som modersmål, som många varit här i Karelen. Kan man ryska kan man tala med ryssen. Men jag tror kommandanten kan tyska.

Carl Jag är dålig på ryska. Jag läste det motvilligt i skolan. Vi får då tala tyska.

Pavel Det ska nog gå bra.
Carl Jag har inte sett er bror på länge. Hans utmärkta kaffe och te och konjak håller på att ta slut.
Pavel Jag ska säga till honom.
Carl Jag förstår inte hur han bär sig åt. Han skaffar fram allt sådant som inte finns och det till vrakpris.
Pavel Han kan ryska.

Scen 2. Ryska kommandaturen

kommendant Välkommen, min vän, ut till stora världen. Ni är lyckliga i Finland som kommit undan den ryska revolutionen.

Carl Vi kom inte undan. Vi fick ett blodigt inbördeskrig.

Kommendant Hur många döda? Drygt trettiotusen? Vi räknar dem i miljoner, och det har bara börjat.

Carl Vårt inbördeskrig finansierades av er med ryska vapen, som Lenin satte i händerna på rödgardisterna.

Kommendant Som ni följaktligen utrotade till sista man. Ni vet ingenting om revolutionen, min vän, och har inte alls försått något av dess komplicerade mentalitet. Dessa män som fick vapen från Lenin att bruka mot sina godsherrar och patroner var bara stackars okunniga analfabeter till bönder och tattare. De visste inte vad de gjorde eller vad det handlade om. De var som oskäliga djur. De fick vapen av våra kommunister som sade åt dem att skjuta ner sina herrar, varpå de sköt ner sina herrar men missade för det mesta. Skärmytslingar och bondbråk. Hos oss är allt uppförstorat hundra gånger. Ryssland har den olyckan att vara världens största land med en av världens största befolkningar. Ni har inte en enda miljonstnad medan vi har för många. Karl XII skulle aldrig ha besegrats av oss. Det skapade oss en obotlig stormaktsställning som sedan dess varit vår evinnerliga olycka, som en obotlig cancer.

Carl Vi kan inte släppa in alla era flyende ryssar i Finland.

Kommendant Nej, för Finland är för litet för oss, och det är därför ni är här. Ni vill att jag stoppar ryssarna innan de kommer fram till gränsen och ger er dåligt samvete för att ni inte kan ta emot dem. Jag är ledsen, min vän, men ingenting kan stoppa ryssarna, för Lenin har trampat djupt in i deras myrstack. De måste få krylla över världen under många år framöver, för den myrstacken kan aldrig mera rekonstrueras.

Carl Ni talar förvånansvärt lättsinnigt om er överhet.

Kommendant Jag känner mig tämligen säker här långt ute i periferin. Ingen känner mig här, och vi talar sinsemellan ett språk som mina underordnade inte förstår. De kan bara ryska, liksom era män nästan bara kan finska. Dock måste jag vara försiktig. Mina män bör helst inte höra att jag talar tyska med er. Därför bör ni ha en annan undanflykt för att stanna längre hos mig än för bara formaliteter. Spelar ni schack?

Carl Jag har ingen att spela med på min postering.

Kommendant Utmärkt. Då har ni alla skäl att spela mot mig. Så kan vi samtala samtidigt om alla de världens bekymmer och överheter som vi inte tycker om och helst levde utan för att vi inte slipper dem. Blir det bra så? Dricker ni konjak?

Carl Emellanåt.

Kommendant Utmärkt. Då röker ni väl också cigarrer?

Carl Bara när jag blir bjuden.

Kommendant Då har jag den stora äran att få bjuda er. Välkommen, kollega, till vårt bestående schackparti. Jag hoppas det får vara länge, men vi bör vara beredda på att det kan avbrytas när som helst. Man vet aldrig vad personalen i Moskva och Petersburg kan hitta på.

Carl Kriget är väl över för er del?

Kommendant Nej, det har just börjat. Inbördeskriget blir ett värre krig än tsarens krig utanför Rysslands gränser, och jag tror inte tyskarna släpper Ryssland så lätt. Varför är de så engagerade i Finland? Vill de komma åt Petersburg den vägen?

Carl Det får ni fråga tyskarna.

Kommendant Naturligtvis. Ni vet ingenting om saken. Ni är ju inte spion här på ryska sidan, och ni avslöjar inte ert lands hemligheter för en ryss.

Carl För vår del är kriget över. Vi kommer att få fullt sjå under en livstid med att plåstra om såren efter inbördeskriget.

Kommendant Och därför vill ni inte ha några störande ryssar som kommer vällande över gränsen på flykt från svårare problem.

Carl Precis.

Kommendant Vi ska nog komma överens. Vi har gemensamma intressen. Jag ser fram emot ett långt och mycket givande parti.

Carl Ni börjar.

Kommendant Så låt oss börja. De bästa spelen är de som bara har en god början och aldrig får ett slut, ty ett spel har ett slut bara när det har en förlorare. Då är det roliga över. *(De börjar spela.)*

Carl Även om varje spel kräver förlorare måste ett spel aldrig vara allvarligt. Således kan man bäst spela om man vägrar ta det på allvar.

Kommendant Det gläder mig att jag äntligen funnit en medfilosof här vid världens ände. Frågan är vem som har mest distans till verkligheten av oss. Ni är ung, så jag är rädd ni måste dra det kortaste strået. Välj färg. *(håller upp händerna med var sin osynliga schackpjäs. Carl väljer den ena, och vilken färg det än blir ser kommendanten till att spelet vrids så att Carl får rätt färg.)* Skillnaden mellan oss är utom åldern, att ni har ert inbördeskrig bakom er, medan vi har det framför oss i oöverskådlig blodighet. Det ger er en fördel.

Carl Menar ni att det kan neutralisera ålderskillnaden?

Kommendant Nej, förutsättningarna. Ni har bättre möjlighet att klara er och att vinna spelet.

Carl Ingenting är värdefullare än erfarenhet.

Kommendant Dess värre innebär mogen erfarenhet vanligen också att man blivit led vid livet och för gammal för att mera bry sig om hur det går. Ju äldre och mera erfaren man blir, desto mera uttråkad blir man, då man mer och mer måste inse att man mindre och mindre har av livet att vänta. Man blir allt tröttare, då ingenting är så tröttsamt i längden som all världens onödiga fåfänga, som bara är bortslösad energi i onödan. Det gör en trött. Men ni har ännu allt det kvar. Har ni varit gift? Har ni en käresta?

Carl Jag har varit förlovad tre gånger.

Kommendant Tre brutna förlovningar?

Carl Den tredje är inte bruten ännu, men hon ville inte släppa iväg mig hit, för hon ville inte vänta ut mig här som hon redan väntat ut mig genom inbördeskriget.

Kommandant Ert berömda inbördeskrig, som kostade er all er oskuld som ny demokrati. Mer än en hel procent av er nyss befriade befolkning gick åt och nästan bara män.

Carl Och sex sjundelar röda.

Kommandant Därmed får ert land en dålig start genom belastningen av alla dessa spöken. För Rysslands del ser jag inget hopp alls. Det är kört. Vi har begått kollektivt självmord. Ryssland kommer aldrig att kunna resa sig mera ur avgrunden av alla avrättade aristokraters och akademikers blod. Ryssarna övertalades till att göra sig av med allt folk i Ryssland som dög något till. Kvar finns bara resten. Vi är ett flytande vrak av bara lik och skeppsråttor. Det är ett värre spökskepp än Draculas smittohärd.

Carl Och den lasten vill ni sprida över hela världen. Ni är galna som tror på våldets revolution.

Kommandant Inkludera inte mig i galenskapen. Kom ihåg, vi är bröder, jag är godsägare, och ni är adelsman. Kommandant blev jag bara för att överleva genom att hellre flyta med strömmen än fångas i ödets nät. Jag kanske blir fångad däri till slut ändå. Det får vi se då. Den dagen den sorgen. Till dess är mitt enda förnuftiga val i livet att göra det bästa av saken. Mera konjak?

Carl Tack, den är nyttigt avslappnande.

Kommandant Därför dricker jag av den varje dag. Det får mig att tänka mindre på framtiden, mindre på det förflutna och mindre på nuet. Det får mig att tänka mindre över huvud taget, vilket i dagens läge bara är hälsosamt.

Carl Hur tror ni det kommer att gå för Ryssland?

Kommandant Det har redan gått åt helvete, och det kommer att fortsätta gå åt helvete, i synnerhet så länge den här enfaldiga kommuniststaten består. Har vi någon framtid alls måste vi bli av med alla befängda ideologier först. Jag avundas er som startat en ny republik utan ideologier.

Carl Därför utkämpade vi inbördeskriget.

Kommandant Och ni har inte vunnit ännu. Ni är inte helt fria ännu. Ni har tyskar i landet som tror de kan få Finland med sig i ett erövringståg mot det fallna Ryssland, som om något i Ryssland var värt att skaffa sig. Ert land kryllar av rödgardister som gått under jorden och ruvar på hämnd och bara väntar på ett tillfälle att få ge igen. Ni är livrädda för spioner och femtekolonnare. Ni ser spöken överallt, för de finns där, och ni slipper dem inte. Er förlösning som nation var traumatisk, och ni har från början fått aber för livet. Ni kommer att behöva en hustru. Er by har en vacker skollärling, som ni lär ha tagit i er tjänst som den enda kvalificerade sekreteraren här i närheten, då hon ensam kan både ryska, finska, tyska och svenska. Men hon kan bli en snara. Jag måste varna er. Hennes bror och fästman är båda rödgardister.

Carl Hennes fästman sköts under slutskedet i inbördeskriget och har sedan dess inte hörts av. Han är efterlyst i hela landet. Hennes bror vet jag ingenting om.

Kommandant Han är också efterlyst och heter Edvin.

Carl Ni tycks veta allt om oss.

Kommandant Glöm inte, att för bara ett år sedan var gränsen mellan oss bara ett dike, den

fanns inte, och ert land var vårt storfurstendöme, som vi hade ansvar för. Att vi fortsatte följa med utvecklingen kring Sestroretsk var bara naturligt. Vi visste ju redan allt om er och hade bara att följa med fortsättningen.

Carl Är fröken Lintu också rödgardist?

Kommendant Nej, hon är fullkomligt opolitisk. Hon är bara humanist. Men därför är hon neutral och menar sig ha rätt att hjälpa både röda och vita.

Carl Det kan leda till fara för henne. Vet ni om hon har kontakt med sin fästman och sin bror?

Kommendant Nej, det vet jag verkligen ingenting om. Ni är numera utanför vårt ansvarsområde. Vad ni haft för er under ert inbördeskrig och vad konsekvenserna därav blir är helt på ert eget ansvar. Som sagt var, våra egna problem är så hemskt mycket större.

Carl Jag tror jag har fått er matt.

Kommendant (förvånad) Det var skickligt spelat, och så snabbt! Jag har mött en värdig motståndare. Får det lov att vara ett nytt parti med en ny konjak? Vi har mycket att tala om.

Carl (håller fram sitt glas) Jag är glad över att ha fått en vän.

Kommendant Vänskap över gränserna. Att mänskligheten aldrig fattat att det är en nödvändighet. Gränser är bara fåfänga och besvär och lika onaturligt som omänskligt. Det visste redan Rousseau. Så fort man upprättar en gräns måste det bli bråk, och det fattar aldrig den idioten som upprättar gränsen.

Carl Oss emellan finns det inga gränser.

Kommendant Nej, vi har framgångsrikt lyckats riva den, med lite konjak, ett gott parti schack och en god cigarr därtill. Vet ni varför jag älskar schackspelet?

Carl Nej?

Kommendant Det är ett undergångsspel som ofelbart måste leda till döden. Man offerar sig själv oavbrutet under spelets gång tills man är förbrukad. Det är ett intellektuellt hälsosamt självplågeri till döds. Man umgås hela tiden med undergången. Om man inte går under själv går man under med motspelaren. Döden är oundviklig. Det är en nyttig träning för det oundvikliga och härdar själen mot förintelsens hot. Det är själva dödens spel.

Carl Jag har aldrig lagt en så morbida aspekt på schackspelet förut.

Kommendant Det är inte morbidity, min vän. Det är realism. – Ert drag.

Scen 3. I Maarias stuga.

Edvin Jag kan inte ta honom med. Han är för sjuk. Han är ju inte ens vid sina sinnens fulla bruk.

Heikki Du kan inte svika mig, Edvin. Det vore förräderi från din sida.

Edvin Du skulle bara få oss båda fast och avrättade. Vi har ingen chans om vi blir upptäckta. Vi är båda efterlysta.

Maaria Vi måste få dig frisk först, Heikki. Här ligger du bara och ruttar i sårfeber och yrsel. Försöker du fly kommer du inte många meter innan du stupar för din egen svaghet.

Heikki Ni vill tvinga mig ligga kvar här och ruttas tills jag blir upptäckt, och till slut förråds jag bara för att man vill bli av med mig.

Edvin Var inte paranoid, Heikki. Jag hämtar dig senare när du blivit frisk.

Heikki Och när blir jag frisk? När du kommer tillbaka? Jag känner dig. Du kommer aldrig tillbaka.

Edvin Jag kommer tillbaka och hämtar min syster och dig. Jag ska skaffa oss nya identiteter så att vi kan klara oss i Finland.

Heikki Jag flyr hellre till Sovjetunionen, socialisternas förlovade hemland.

Edvin Där är de grymmare än de vita här i Finland. Vi ska vara glad att vi blev av med ryssarna.

Maaria Vi har inte blivit av med dem. De svärmar nu i flyktinghopar över gränsen in till oss.

Edvin Jag har hört talas om detta. Vad gör kapten von Munck åt det?

Maaria Han försöker krampaktigt upprätthålla en ordning som inte kan upprätthållas.

Heikki Då går han under! Ha-ha-ha!

Edvin Han yrar. Han måste få medicin. Kan du inte skaffa från kaptenen som du tjänar?

Maaria Inte ännu.

Edvin Du kan ju skylla på en släkting, din tant eller någon.

Maaria Jag vill inte bedra honom.

Heikki Du har redan bedragit mig med honom!

Edvin Du ser. Han yrar. Han är otillräknelig.

Maaria Vi ska få honom frisk. Jag ska försöka få tag i någon läkare.

Edvin Ingen vit läkare kan vårda honom utan att anmäla honom. Du måste finna en röd läkare i så fall.

Maaria Vi ska nog finna på råd. Har vi klarat oss så här långt och överlevt inbördeskriget kan vi fortsätta klara oss.

Heikki (griper hennes hand) Du är min, Maaria, aldrig någon annans.

Maaria Tack, det behöver du inte påminna mig om. Du får gärna älska mig igen, om du bara blir frisk först.

Heikki Då ska jag bli frisk, bara för din skull.

Maaria Så ska det låta. (*sätter sig hos honom*)

Edvin Jag går ut och rekognocerar en aning. (*går ut*)

Heikki Du har väl inte haft ihop det med den där kaptenen?

Maaria Inte ännu. Han har inte stött på mig, och jag tänker inte stöta på honom.

Heikki Den dagen han försöker slår jag ihjäl honom.

Maaria Du måste bli frisk först. Sen kan du börja tänka på nya mord, när du kommer bort härifrån.

Heikki Vill du inte följa med mig över till Ryssland? Där skulle vi inte bli förföljda.

Maaria Jag har min skola, mina plikter och mitt hemland här. Och vi är inte ens gifta ännu.

Heikki Det blir vi lätt i Ryssland.

Maaria Jag ska se till att du blir frisk. Det är det enda löfte jag kan ge dig.

Heikki Vackert så. En god början. Du har aldrig svikit mig ännu, och så hederlig som du är tror jag aldrig du kan svika mig.

Maaria Jag har aldrig svikit någon. Men du är inte den enda jag har skyldigheter mot.

Heikki Vem annars?

Maaria Det vet du. Alla mina barn. Jag är den enda läraren här. Jag har mitt hem här och

är känd och uppskattad här. I Ryssland skulle jag bara känna mig främmande, och Finland har en framtid, vilket Ryssland saknar.

Heikki Hur vet du det?

Maaria Det känner jag på mig.

Heikki Kvinnors intuition skall aldrig underskattas. Nåväl, vi får se när jag är frisk hur läget är då. Skaffa mig en läkare. Annars dör jag.

Maaria Jag är medveten om detta, Heikki. (*torkar hans panna.*)

Scen 4. Vid floden.

Carl Vem är jag, att kunna sätta mig till doms över andra och avgöra deras öden? Ger mig överkommandots order mig verkligen den rätten? Och om det går emot mitt samvete? Vem har då rätt, den okänsliga ordern eller det känsliga samvetet? Här kommer kanske den som kan hjälpa mig.

Maaria Folket väntar.

Carl Jag vet. Och jag räds för att möta dem.

Maaria Det är bara vanliga hederliga människor, i motsats till dina militära arbetsgivare.

Carl Du läser mina tankar.

Maaria Gör jag?

Carl (*visar ett papper*) Nya order från överheten. Gränsen skall stängas. Inga ryssar släpps in i landet. Misstänkta spioner och röda skall avrättas.

Maaria Och vem kan se om en människa är röd?

Carl Det är det som är dilemmat. De flesta asylsökande är ryska medborgare men är finnar. Asylsökande som inte kan finska är flyende aristokrater. Vem kan ha hjärta att skicka dem tillbaka till ett revolutionärt helvete? Och bland finnarna måste det finnas dolda rödgardister, som infiltrerar sig i Finland för att fortsätta inbördeskriget. Hur kan man avgöra vem som är vem? Det är omöjligt!

Maaria Låt hjärtat avgöra.

Carl I så fall skulle alla släppas in. Det går inte.

Maaria Använd känslspröten och antennerna.

Carl Sådant är ni kvinnor bättre på än vi män.

Maaria Jag ska hjälpa dig.

Carl Kan du göra det?

Maaria I någon mån.

Carl Det viktigaste för överheten är att vi rensar ut de obehöriga, ryska kommunister, även om de talar finska.

Maaria Släpp in de övertygande och sätt de tveksamma på en väntelista.

Carl Väntelista?

Maaria Karantän.

Carl En nödlösning, men bättre än ingen alls. Så skall vi göra. Vi får förhöra var och en enskilt, endast säkra blir insläppta eller avhysta, medan vi sätter de övriga i karantän.

Maaria Folket väntar.

Carl Hur många idag?

Maaria Bara några hundra.
Carl Det kommer att ta hela dagen. Gå före du. Gör gärna någon sovring i förväg.
Maaria Du kan lita på mig. (*går*)
Carl (ensam) Kan jag det? Aldrig har jag kunnat lita på en kvinna. De har antingen bedragit mig eller kört iväg mig, men denna är kanske äntligen annorlunda, och jag är inte mindre man än att jag måste ta henne på prov och lita på henne så länge det går. (*knackar ut sin pipa och går*)

Scen 5. Kontoret.

Pavel Så ni är läkare och rysk medborgare från Petersburg?
Perret Flykting. Min hustru bor i Helsingfors. Ni kan kontakta henne. Hon är finska. Jag talar flytande finska.
Pavel Men ni är rysk medborgare.
Perret Jag har ryskt pass men skulle bli avrättad i Petersburg. Därför är jag här.
Pavel Är ni spion?
Perret Jag kan ge er mycket information om Ryssland.
Maaria (har inkommit och åhört) Kapten von Munck kommer snart. Han får ta hand om honom.
Pavel Vi kan behöva en läkare här, men han är rysk medborgare.
Maaria Men högutbildad och har lämnat Ryssland. (*Carl inkommer*) En viktig person är här, en läkare från Petersburg.
Pavel Han är rysk medborgare.
Carl Varför kommer ni till Finland?
Perret Min hustru bor i Helsingfors. Hon är finska. Jag talar flytande finska.
Carl Men ryska är ert modersmål. Endast ryska medborgare med finska som modersmål släpps in i republiken Finland. Vi har klara bestämmelser om det. Än en gång, varför har ni lämnat Petersburg?
Perret Det måste ni väl veta. Folk som jag har ingenting annat att vänta sig i Petersburg än avrättning.
Carl Varför skulle någon vilja avrätta en läkare?
Perret Bolsjevikerna är sådana. Man kan inte resonera med dem. Klasshatet har slagit över i blindhet och vansinne.
Carl Ni sätts i karantän tills vidare. Vi skall kontakta er hustru i Helsingfors. Om era uppgifter bekräftas får ni troligen passersedel och finländskt medborgarskap.
Perret Tack! Hur lång tid kan det ta?
Carl Ni får ge er till tåls, som alla andra här.
Perret Det är bättre i limbo än i helvetet, i synnerhet om det är övergående. Jag tackar er.
Maaria Får jag be er om en tjänst, kapten von Munck?
Carl Var så god.
Maaria Min tant är sjuk och behöver läkarvård. Denna läkare kommer som sänd från himmelen. Han kan göra nytta här och börja med min tant.

Carl Paavo, eskortera doktor Perret till fröken Lintus tant. Jag litar på, herr doktor, att ni kommer tillbaka hit efter behandlingen.

Perret Naturligtvis. Ni råder över mitt liv.

Carl Ert yrke är att råda över andras liv. Låt oss rädda så många liv vi kan. (*Pavel går ut med doktorn.*)

Maaria Tack, Carl.

Carl Det är er tant det gäller. Det är bäst ni följer med och visar vägen. (*Maaria går.*)
En eftergift, men en humanitär sådan. Det kan ingen ha någonting emot.

Akt III scen 1. Maarias stuga.

Maaria kommer in till Heikki med doktorn.

Perret (förfärad) Skulle detta vara er tant?

Maaria Gör er plikt, doktorn, och rädda hans liv. Ni har kaptenens bemyndigande.

Perret (packar upp sin svarta väska) Ni riskerar allas våra liv. Vem är han?

Maaria Min fästman.

Perret Jag förstår. Jag har tystnadsplikt. Er tant har ingenting att frukta av mig. (*undersöker Heikki och skakar på huvudet*)

Maaria Hur är det med honom?

Perret Han är illa därän. Såret har infekterats. Vi måste ha extra medikamenter. Han har blivit skjuten. Låt mig gissa. Han är rödgardist.

Maaria Han är min fästman. Jag är ansvarig för hans liv.

Perret Ni gör mig medansvarig. Därmed får ni kanske också ansvar för mitt liv. Men jag har som läkare ingen rätt att neka läkarvård. Ni har försvårat våra liv, men låt mig åtminstone försöka rädda dem tills vidare. (*sätter sig ner och vårdar den sjuke*)

Heikki (vaknar till) Vem har du skaffat hit?

Maaria En läkare. En vän. Han kan rädda ditt liv.

Perret Jag kom nästan för sent.

Heikki Vem är ni?

Perret Fastän ni är socialist och jag är aristokrat sitter vi i samma båt. Ni har flytt från de vita, och jag har flytt från de röda. Om någon av oss återvände varifrån vi kommit skulle vi bli skjutna. Så låt oss samarbeta. Låt mig rädda ert liv. Kanske ni kan rädda mitt en vacker dag.

Heikki Om ni kan rädda mig, så skall jag aldrig glömma det.

Perret Tvärtom. Glöm att jag varit här. Jag har bara vårdat er fästmöns tant och vet ingenting om hennes fästman.

Heikki Tack, doktorn. Gör ert bästa. (*Perret applicerar något antiseptiskt medel, och Heikki grimaserar och vrider sig av smärta*)

Maaria Det går över, Heikki. Det värsta är över nu.

Heikki Det är bra, doktorn! Låt det svida, så att jag känner att jag lever! Jag hade nästan trott att jag inte gjorde det längre...

Scen 2.

Kommendant Min vän, var inte orolig. Allt ordnar sig.

Carl Hur?

Kommendant Det får du se. Ge bara tiden möjlighet att agera. Var inte otålig. Tiden läker alla sår, har ni väl hört?

Carl Men situationen är ganska desperat. Alla dessa utslagna, utsatta och medellösa människor, som förtvivlade söker asyl i Finland, som vi inte kan ge dem...

Kommendant Vi gör så gott vi kan. Bättre kan vi inte. Ni får inte anklaga er själv. Ni är inte ansvarig för situationen.

Carl Men för dess hantering.

Kommendant Och med det har vi väl kommit ganska långt ändå? Vi har lyckats stämma den värsta syndafloden härifrån, våra soldater håller flyktingströmmen tillbaka med våld, och era soldater motar dem tillbaka, om de tränger på och inte ger sig till tåls, medan ni i lugn och ro med metodisk grundlighet förhör var och en för sig och bara släpper igenom de säkraste fallen... Ni lär ha en växande karantän av tveksamma fall.

Carl Det är vårt största bekymmer. Risken är nu i sommarmånaderna att epidemier blossar upp.

Kommendant Men än så länge har de inte gjort det. Än så länge klarar ni er. Än så länge har vi ingen kris. Så låt oss ta det med ro och i stället ägna oss åt våra privata angelägenheter och väsentligheter, nämligen vår högst intressanta schackturnering.

Carl Till all lycka så uppenbarade sig en läkare bland flyktingarna. Han har redan lyckats avstyra flera kritiska fall.

Kommendant En viss doktor Perret, inte sant? Talar flytande finska och har en hustru i Helsingfors men är rysk medborgare, varför ni inte kan släppa in honom i ert land utan vidare.

Carl Ni känner honom?

Kommendant Han är efterlyst här. Hade han inte undkommit hade bolsjevikerna avrättat honom. Han besitter mycket värdefull kunskap om många högt uppsatta människor i Petersburg. Om ni överlämnade honom till mig skulle jag få en orden.

Carl Han åtnjuter republiken Finlands beskydd tills hans hustru utverkat hans frigivningsorder.

Kommendant Och under tiden sköter han om era patienter och lär känna dem och kanske även kurerar en och annan efterlyst rödgardist...

Carl Det är hans sak som läkare i så fall.

Kommendant Men om han hjälper en rödgardist, blir han då inte medbrottsling till förrädare mot er stat? Blir det inte då er plikt att skjuta honom lika väl som han skulle bli skjuten här?

Carl Det vet jag ingenting om. Den enda han hittills fått min fullmakt att vårda utanför katantänen är en tant till vår byskolelärarinna.

Kommendanten Som är er ständiga sekreterare, som haft en röd terrorist till fästman och har en annan som sin bror. Och ni litar på henne, då ni älskar henne. (*Carl vill protestera, men Gentsch viftar bort det.*) Hon är mycket vacker, jag vet, vem som helst skulle fatta förtroende för henne. Ni är redan insyltad, och jag kan inte hjälpa er, och ni kan kanske inte ens hjälpa er själv, men ni vet inte om det ännu. Det går så länge det går, tills ni plötsligt vaknar upp inför

en högst obehaglig verklighet, som är det sista ni skulle ha önskat. Det samma gäller mig. Som soldater måste vi vara medvetna om att vad som helst kan hända när som helst som tvärt kan förändra hela situationen till motsatsen. Så låt oss glömma allt sådant och ignorera riskerna för att i stället ägna oss åt vårt mycket viktigare parti schack.

Carl Jag är rädd att jag gjort er matt. (*gör ett drag*)

Kommandant Ser man på! Faktiskt! Ni har överlistat mig.

Carl Ni pratade så mycket.

Kommandant Och under tiden såg ni er chans. Ni agerar som en riktig politiker.

Carl Det är det sista jag är.

Kommandant Det är det sista någon av oss vill bli. Ju mindre vi vet om vad som händer inom maktens dimensioner, desto bättre, och desto säkrare för oss. Ett nytt parti?

Carl Gärna.

kommandant Då passar det väl också med en konjak? (*drar ur korken*)

Carl Vem kan väl motstå er generositet, herr kollega?

kommandant Ack, den är nedärvd, och dess värre var inte alla mottagliga för den. Den hörde vår aristokratiska klass till, och tyvärr så tilltalade den inte bolsjevikerna men väckte deras avund i så extremt farlig grad, att de beslöt att göra slut på den en gång för alla. I Finland kan ni aristokrater ännu överleva, men i Ryssland är det kört. Jag bara väntar på den samma dom som drabbat alla mina klassfränder. Vi är ett utdöende släkte som råkat illa ut för den nyckfulla historien, som ingen människa kan kontrollera men bara följa med i och hoppas på det bästa av. Skål, min broder!

Carl Ni har väl ändå en ganska säker ställning här?

Gentsch Tills vidare, men strömmen, som vi alla följer med, är orolig och kan när som helst skifta riktning och vända sig mot dem som trodde sig leda den. Tag Leo Tolstoj som ett exempel. Ni har väl säkert läst honom?

Carl Alla har väl läst honom.

Gentsch En typisk överklassare som därtill var överlägset begåvad och skrev böcker som nästan övertygade hela världen om att han var en av dess självklara andliga ledare, som så länge han levde garanterade världens trygghet. Nå, han dog, och *Titanic* förläste och det stora världskriget bröt ut, som drog med sig Ryssland först av allt i en avgrund av undergångsparoxysmer, och plötsligt var Leo Tolstoj, världens andliga ledare, en förhatlig aristokrat, vars familj borde utrotas med hans klass för övrigt och vars hem borde brännas och barn mördas. Och de gjorde det. Så mycket för Leo Tolstoj och hans sympati för revolutionärerna och anarkisterna, som i hans roman *Uppståndelse* med Tolstojs egna ord uttryckte avsikten att mörda tsaren, sociala grunden och stabiliteten för hela hans samhälle. Under hundra år bytte tsaren utrikesministrar bara fyra gånger, och vårt land växte stadigt till att bli världens största nation. Ert drag, min vän.

Carl Vart vill ni komma?

Gentsch Det vet jag inte riktigt själv. Vi är alla offer för historien, och från att ha hjälpt mänskligheten på traven i hundra år med utveckling och blomstring tycks nu historien ha vänt sig mot mänskligheten med krig och revolutioner och folkutrotningar. Det finns ingenting att ta fasta på och lita på i denna sårbara existens, och mest av allt tycks begreppet Gud lysa med sin frånvaro. Vi har ingenting kvar utom undergången. Schack, min vän.

Carl Ni ser mörkt på saken.

Gentsch För att jag är ryss. Liksom Tolstoj försöker jag vara realist. Jag hoppas att jag inte lyckas. Jag vill gärna ha fel, ty mina slutsatser av vad som pågår i världen kan bara peka åt ett bistert håll rakt ner i gravens intighet. Djävulen har tagit över världen, skulle man kunna säga rent symboliskt. Onda krafter är i görningen, och ingenting är så oförutsägbart som ondskan. När den en gång sluppit löst kan ingenting hejda den förrän den förintar sig själv. Det är den yttersta oberäkneligheten med en så infernalisk kraft att den kan sopa rent hela världen och redan delvis har gjort det. Schack igen, min vän. Jag beklagar. Ni är nästan matt.

Carl Det är ingenting att beklaga. Det hör till spelets regler.

Gentsch Drick mera konjak, så blir vi båda gladare.

Carl Och slarvigare.

Gentsch Ni är en vän av ordningen. Jag har för länge sedan upphört att tro på den utom som en tillfällig meningslös fåfånga. Så där. Nu är ni matt. Ett parti till?

Carl Nästa gång. Jag får nog återgå till mina plikter nu.

Gentsch Er heder och plikttrogenhet tilltalar mig, som ett vackert minne från en tid som tyvärr inte längre finns i Ryssland, om den någonsin fanns. Vi har inga ideal kvar. Ni har alla idealen kvar, och vad värre är: de är nya för er, då ni är en ny nation. Lycka till, min vän. Jag hoppas vi får några fler partier.

Carl Det hoppas jag också. (*tar på sig mössan och vill bryta upp*)

Gentsch Svara mig bara på en fråga innan ni går.

Carl Nå?

Gentsch Är ni lycklig?

Carl Borde jag vara det?

Gentsch Ärligt talat, ja, det borde ni. Ni är ung och har en ny ung nation att leva för med ofördärvad idealism och inga brustna illusioner, i motsats till Ryssland, där allting gick förlorat från början. Dessutom har ni en vacker kvinna i er närhet som ni borde finna det värt att satsa på för lyckans möjlighets skull.

Carl Först måste vi klara av gränsbestyren.

Gentsch Plikten framför allt? Ja, ni är hederlig och plikttrogen, men tro mig, kärleken borde komma i första rummet. Den ger allting annat. Ingenting annat än kärleken själv kan ge kärleken.

Carl Ni har redan tidigare antytt att hon kan vara farlig.

Gentsch Inte hon. Hennes kontakter.

Carl Och ni verkar en aning för uppgiven för att det skall verka rimligt. Ni har ju ändå en god ställning här som kommandant och major i röda armén.

Gentsch Ack, en klen ersättning för allt vad jag förlorat. Jag kompromissade med verkligheten när den tog ifrån mig allt i ett tafatt försök att överleva trots allt. Eftersom strömmen var emot mig beslöt jag ta chansen och driva med strömmen. Därför är jag kommandant och major i röda armén, men tro mig, det är ingen avundsvärd position utan synnerligen prekär i synnerhet i beaktande av det stundande och växande inbördeskriget.

Carl Har ni då gett upp allt?

Gentsch (ser ner) Allt utom en sak, men den gick mest förlorad av allt. Ändå kan jag inte släppa den helt och hållet.

Carl Kärleken?

Gentsch Nej. Kulturen. Vi hade kultur här i Ryssland. Vi hade Tjajkovskij och Dostojevskij, Pusjkin och Tolstoj och den ryska baletten, vi hade världens högst avancerade smak och kultur, som revolutionen hänsynslöst svepte bort som gammal spindelväv. Men den spindelväven var Rysslands balsam och räddning. Utan den är Ryssland förlorat. Jag vågar påstå mig fortfarande envist hålla fast vid den fastän den gått förlorad. Den kanske kan överleva i Finland, om inbördeskriget och kommunismen helt skulle förinta den i Ryssland. Därför vågar jag ställa något framtidshopp till er, som är ung och oskändad idealist. Vi gjorde trots allt mycket gott i Finland, och det har överlevt. Det är mitt sista ord till er för ögonblicket. *Kulturnaja*.

Carl Ett vackert ord.

Gentsch Lägg det på minnet. Farväl, min vän.

Carl (går, för sig själv, smakar på ordet,) *Kulturnaja*. (går)

Gentsch (ensam) Ack, vad gjorde vi i Ryssland för att bli av med vår vackra och lysande överklass? Den dög dock någonting till, medan bolsjevikerna i sitt vanvett aldrig kommer att fatta hur odugliga de är. (tänder en cigarr)

Scen 3.

Maaria Borde du inte i stället bege dig till Ryssland, Edvin? Du har större chanser där.

Edvin Jag tror trots allt på Finland, Maaria. Vi har en framtid där. Det har vi inte i Ryssland.

Maaria Men du riskerar livet.

Edvin Om jag klarar mig kan ni komma efter. Vi har ju trots allt kontakter.

Maaria Men du är röd. Ränderna kan aldrig tvättas ur dig. Blir du igenkänd som rödgardist måste du bli skjuten.

Edvin Än sen? Vad har vi här att förlora? Vårt enda val, Maaria, är mellan ett liv i frihet i Finland, där vi kan bygga en framtid, eller att förlora oss bland myrstackskaoset i Ryssland, där för närvarande ingen kan överleva.

Maaria Jag vill inte förlora dig.

Edvin Jag gör det för oss. Du har ju gjort det tämligen säkert genom att förfalska våra passersedlar. Om jag klarar mig kan Heikki komma efter.

Heikki (kommer in) Tänker du svika oss, Edvin?

Edvin Inte alls. Jag tänker bara gå händelserna i förväg. Jag kommer att bereda ett liv för oss i Finland. Du är för sjuk ännu. När du blir frisk tillräckligt kan du komma efter med Maaria.

(*Det knackar på dörren.*)

Heikki Vem är det? Väntar du någon?

Maaria Inte alls.

Edvin Det är nog din vän, den där beundrande korpralen, din arbetsgivare. Det är bäst jag sticker.

Heikki Lycka till, Edvin. (*Edvin går.*)

Låt honom komma in. Jag ska lyssna på er. (*döljer sig*)

Maaria Vem är det?

Carl Det är jag, Maaria. Jag behöver dig.

Maaria Det gör alla.

Carl (kommer in självsvåldigt) Inte så mycket som jag.

Maaria Det säger de alla.

Carl Vilka är alla?

Maaria Alla de som behöver mig.

Carl Vilka är de utom jag?

Maaria Har jag då inte släkt och vänner som jag känt långt före dig och som måste komma före dig?

Carl Jag uppskattar att du är så rak. Tror du på lyckan, Maaria?

Maaria Vilken lycka? Vems lycka? Vad för en lycka?

Carl Vår.

Maaria Nej. Allt utom den.

Carl Vilken annan kan det finnas?

Maaria Den som du lever för. Nationens. Den nya finska demokratins. Friheten från Ryssland.

Carl Det är just den jag har svårt för att tro på. Jag ser så mycket lidande dagligen. Flyktingarna från Ryssland kommer i horder dagligen, och vi kan inte släppa in dem alla i Finland. Somliga måste vi avvisa fastän vi vet, att det enda de har att vänta i Ryssland är avrättning direkt. Hur kan man tro på en nation och dess lycka som från början måste skicka oskyldiga människor i döden?

Maaria Du har makt att släppa in dem.

Carl Det är mot order.

Maaria Vem har rätt att bekymra sig om formaliteter när oskyldiga människors liv står på spel?

Carl Det är tyvärr myndigheternas sak att göra det. Därför är de myndigheter.

Maaria Ditt hjärta och mänskliga omdöme och samvete är viktigare. Myndigheterna kan inte veta någonting om den reella situationen här.

Carl Du är mitt samvete och mitt hjärta. Jag önskar jag alltid hade dig hos mig.

Maaria Jag är inte fri. Jag är inte den du tror. Lita inte på mig.

Carl Vem skulle jag annars lita på?

Maaria Dig själv.

Carl Jag räcker inte till. Vi har hundratals olyckliga och oskyldiga öden att sätta oss till doms över varje dag genom formaliteternas okänsliga direktiv. Ingen kan klara av det, som är mänsklig.

Maaria Jag upprepar. Jag är inte fri.

Carl Gör dig fri då. Jag behöver dig. Jag behöver bli fri med dig. (*kysser henne*)

Heikki Det här går inte. Så får han inte göra. Men han vet ju inte att jag är hennes fästman. Han rör inte för det. Skall jag då slå ihjäl honom och rymma? Vi skulle aldrig klara oss. Nej, ärligheten varar längst. Jag har dödat för många redan. Hon har kommit sig upp hos honom med att vädja till hans bättre känslor. Det kan vara värt att fortsätta på den linjen.

Maaria (gör motstånd) Nej, Carl! Det går inte!

Carl Vad har du emot mig? Vad kan vara fel?

Maaria Allt!

(Heikki har plötsligt trätt fram.)

Heikki Jag är hennes man, friherre von Munck.

Carl (med fasa) Heikki Kiljunen! Ni är efterlyst!

Heikki Jag vet. Jag ger mig. Låt Maaria vara.

Carl (ser hans bandage) Så det var ni som var hennes tant. Ni är båda under arrest, Heikki för mord och landsförräderi och Maaria Lintu för medhjälp.

Heikki Låt oss gå. Maaria är oskyldig utom till att ha gjort sin plikt mot en sårad medmänniska och fästman. Låt oss få gå över till Ryssland och försvinna där.

Carl (till Maaria) Är det vad du vill?

Maaria Jag kan inte svika en man som jag räddat livet på.

Carl Om jag låter er fara begår jag själv landsförräderi.

Heikki Fängsla oss då, men ge oss en laglig rättegång.

Carl (tvekar)

Maaria Han begär bara vad som är rimligt.

Carl Ske er vilja. *(blåser i en visselpipa)* Ni har ingen chans, Heikki, men jag skall göra vad jag kan för Maaria.

Heikki Det är det enda jag begär. *(håller fram händerna som för att ta emot handbojor.*

Griper plötsligt ett vedträ och slår Carl över pannan till golvet. Flyr.)

Carl Idiot! Det var det sämsta du kunde göra! Alarm! *(blåser frenetiskt i visselpipan)* Alarm!
(Soldater infinner sig.)

Förrädaren Heikki Kiljunen försöker fly över gränsen! Fröken Maaria Lintu har hjälpt honom. Hon är under arrest.

Soldat (Suutari) Herr kapten! *(Maaria fängslas och förs bort.)*

Maaria Jag har bara gjort min mänskliga plikt. Den står över lagen, i synnerhet över alla krigslagar.

Carl Ni skall få er rättegång.

Maaria Enligt vilken lag? Krigslagarna eller civilrätten?

Carl Ni är ett gränsfall. Jag skall ta så mycket hänsyn som lagen tillåter.

Maaria Det betyder ingen alls, för den är hänsynslös.

Carl (trött) För bort henne. *(Hon förs bort.)*

Vad har jag gjort? Jag har älskat henne utan att veta att hon var trolovad med en landsförrädare. Nu måste jag låta avrätta hennes man och landsförrädare. Det finns ingen lag som kan rädda henne. Alltså kan bara jag göra det med att trotsa lagen och själv kanske bli ställd inför krigsrätt. Allt är Rysslands fel, som tvingade oss att upprätta en gräns. Det här kan bara sluta illa.

(tar sig om sitt blodiga huvud.)

Scen 4. I karantänen.

Perret Var inte orolig, fröken Lintu. Allt ordnar sig. Det gör det alltid.

Maaria Jag är mest rädd för att jag dragit er med mig in i det här.

Perret Jag är bara läkare. Jag har bara räddat en medmänniskas liv. Det var min plikt. Ni bad mig rädda er tant. Jag har bara lytt order, precis som er kapten Munck.

Maaria Tala inte om honom. Han sköt min bror Edvin.

Perret Det var inte han, och det var under flyktförsök.

Maaria Flyktförsök! De tar det som förevändning för godtyckliga avrättningar! Hans enda fel var att han var röd! Han gjorde aldrig en fluga för när!

Perret Jag vidhåller att det inte var kapten Munck. Det var en av soldaterna. Ni måste kunna förlåta. Om man inte kan förlåta kan man inte leva.

Maaria Då måste jag dö, för jag kan aldrig förlåta.

Perret Trösta er med att er man kom undan. Lev för honom.

Maaria Ni vet det?

Perret Jag vet det från säker källa.

Maaria Då kommer han och befriar mig. Jag vet det. De måste göra en räd och befria alla fängslade rödgardister här, som bara väntar på sin dom eller utvisning. Det gäller också er.

Perret Och tror ni då att ni kan ha ett liv i Ryssland? Inbördeskriget i Finland är över. I Ryssland har det bara börjat, och det kommer att pågå länge, för det är ett stort land. Ingen kan leva i Ryssland så länge det pågår. Det såg ni själv i Finland, så länge ert inbördeskrig höll på. Alla mördade varandra urskiljningslöst, och mest blev bara oskyldiga mördade. I Ryssland är det det samma sak men hundra gånger om. Jag tror att ni har en bättre chans i Finland. Ni är ju finska.

Maaria Men min man finns i Ryssland!

Perret Han kan kanske överleva där. Han kan inte överleva i Finland. Låt honom stanna där. Tids nog får ni kontakt igen, bara ni låter världen lugna ner sig.

Maaria Ni är en god tröstare men inte övertygande.

Perret Jag gör så gott jag kan. Ibland lyckas jag, ibland inte. Mitt hopp står till min hustru i Helsingfors som är finska. Hon kan utverka mitt uppehållstillstånd, och jag kan finska. Jag är säker på att det löser sig med tiden. Vi måste bara ha tålamod.

Maaria Det var det som sköts i sank med min bror. Jag har ingen försoningsvilja kvar.

Perret Det är ert öde, och ni bestämmer över det. Bara ni kan avgöra det. Jag försöker bara hjälpa er.

Maaria Tack, doktor Perret. Ni borde ha blivit präst.

Perret I så fall hade jag varit död för länge sen. Själasörjare är de första oskyldiga som utrotas i Ryssland.

Maaria Vad tror ni om kriget?

Perret Det går åt helvete.

Maaria För vem då?

Perret För alla. Alla krig skapar bara förlorare. De så kallade vinnarna försöker alltid fåfängt rädda ansiktet med att inbilla sig att de vunnit något. I krig måste alla ofelbart bara förlora.

Maaria Och vi i Finland? Har vi vunnit eller förlorat?

Perret Menar ni, ni som finländare eller ni som socialister?

Maaria Båda.

Perret Ni har varken vunnit eller förlorat. Socialisterna förlorade men kommer tillbaka genom att de vita vann med sin demokrati. I Ryssland är det tvärtom. Där har alla förlorat genom de rödas diktatur.

Maaria Så ni tror demokratin kan rädda oss alla?

Perret Den är det enda som kan rädda oss. Diktaturer kan bara börja och sluta illa.

Suutari (kommer in) Fröken Lintu. Det är er tur nu.

Maaria Att avrättas?

Suutari Nej, att förhöras. Kom med mig.

Perret Bara koppla av, fröken Lintu. Vi vet alla att kapten von Munck inte vill er något ont.

Suutari Det spelar ingen roll vad han vill. Ni faller under krigslagarna. Ert förhör blir en vanlig krigsrättsförhandling, som måste leda till att ni skjuts som landsförrädare. Inte ens kapten von Munck kan rädda er, om han inte själv vill bli ställd inför krigsrätt.

Maaria Ni är då verkligen uppmuntrande, löjtnant Suutari.

Suutari Det är min plikt. Om ni försöker rymma på vägen, som er bror, måste jag skjuta er.

Maaria Han försökte inte rymma. Ni sköt honom, men därigenom kom han åtminstone undan er.

Suutari Prata inte utan bara följ med.

Maaria Ni formligen tvingar mig. Jag skulle inte drömma om ett ge er anledning att skjuta mig då jag vill se er själv död först.

Suutari Tack för komplimangen. Jag kommer att njuta av att få se er avrättad.

Maaria Skrattar bäst som skrattar sist. Hur många liv har ni redan på ert samvete? Hur många röda har ni dödat? Kan ni sova på nätterna? Det kan inte kapten Munck, som ändå är en ängel jämfört med er.

Suutari Plikten tvingar oss till vad vi måste. Vi har inget val.

Maaria Ha! Skyll på såpa! Ingen tvingade någonsin en soldat att döda utom hans egna tvångstankar, som han närde i stället för att tänka fritt.

Perret Inte provocera, fröken Lintu. Ni måste överleva.

Maaria Det måste vi alla, men soldater har aldrig gjort det lätt för oss. De lever ju bara för att döda till förbannelse.

Suutari Håll nu äntligen käften, din förbannade soldathora!

Maaria Nu skulle kapten Munck höra er. Sådana som ni läxar jag upp i skolbänken, men mina barn är mindre barnsliga än ni.

Suutari Kom nu! (*föser omilt iväg henne*)

Maaria Ta det lugnt! Jag kan gå själv! (*De går ut.*)

Perret (suckar) Ack, hur skall det gå för oss! Inbördeskriget har fullständigt gjort hela mänskligheten oigenkännlig! Vi som överlevt trots allt kan fortsätta kämpa för humanitet och civil anständighet, men det är en kamp mot själva tiden...

Scen 5.

Carl För in den anklagade.

(*Maaria förs in av Suutari och Pavel.*)

Suutari, för protokoll. Paavo, du behövs inte mer.

Paavo Är detta inte en krigsrätt?

Carl Jo, men jag genomdriver förhöret på egen hand. Suutari, anteckna. Nå, fröken Lintu, vad har ni att säga till ert försvar?

Maaria Vad har *ni* att säga till *ert* försvar?

Carl Det är vi som ställer frågorna.

Maaria Jag har alltså en åklagare men ingen försvarare.

Carl Därför får ni försvara er själv.

Maaria Och mitt försvar är en anklagelse om att ni kallblodigt mördat min bror Edvin, medan allt vad jag och doktor Perret har gjort har varit att rädda liv.

Carl Anklagelsen är att ni hjälpt en landsförrädare.

Maaria Och vad gör honom till en landsförrädare utom lösa anklagelser? Vad har ni för bevis för att han förrått sitt land, när allt han gjort var att kämpa för det på sin sida om partipolitiken?

Carl Ert försvar för att ha hjälpt en landsförrädare är alltså en anklagelse om att vi mördat er bror. Han sköts enligt uppgift under flyktförsök. Vad har ni för bevis att det skulle ha varit mord?

Maaria Jag känner mina finska pappenheimare, och jag kände min bror. Han skulle inte ha försökt fly om han var medveten om att det var förenligt med livsfara.

Carl Suutari, hur gick det till när Edvin Lintu blev skjuten?

Suutari Han visste att han i fångenskap inte hade annat att vänta sig än att bli avrättad. Därför tog han chansen. Han hade ingenting att förlora. Vi var tvungna att skjuta honom, enligt order.

Carl Fröken Lintu?

Maaria (till Suutari) Ni *vet* att ni mördade honom kallblodigt. Ni hade ingen rätt att skjuta honom. Han försökte inte fly. Ni låtsades se åt andra hållet för att fresta honom till flykt för att få en ursäkt till att kallblodigt skjuta ner honom. Allt ni vill är att mörda oss alla som en gång varit röda. Ni lever kvar i inbördeskriget. Glöm det. Det är över. Det är er enda chans att klara er psykiskt. Ni måste gå vidare och bli människor igen.

Carl Fröken Lintu, anklagelsen kvarstår att ni hjälpte er man som var landsförrädare, och ni lurade doktor Perret till att bistå honom, fastän ni visste att det också skulle göra honom medskyldig till landsförräderi, fastän ni visste att hans ställning var särskilt känslig genom att han var rysk medborgare och flykting. Rent formellt måste er inblandning i fallet leda till både er och doktor Perrets avrättning.

Maaria Det är på ert ansvar i så fall.

Carl Nej, vi lyder bara order.

Maaria Och vad är det för en order? Vad vet ert högkvarter om krisen här? Vad kan de ana om alla de hundratals flyktingar som dagligen desperat söker sig över gränsen för att rädda sig från de ryska massavrättningarna? Är de medvetna om att de gör sig lika skyldiga

som de ryska bödlarna genom att ge er order att skicka hem dem till Petersburg för en säker avrättning? Har hela Finland helt förlorat allt begrepp om sin mänsklighet genom sitt fördömda inbördeskrig, som från början nedsvärtat hela nationen till oigenkännlighet?

Carl Fröken Lintu, till saken.

Maaria Vilken sak, utom den som jag håller mig till och som berör oss alla, då vi alla är insyltade och medskyldiga i den?

Carl Vi vill ge er en chans att rädda ert liv. Har ni något försvar för ert handlingsätt att bistå en landsförrädare och hjälpa honom fly?

Maaria Er anklagelse är att jag hjälpt en medmänniska. Håll mig utanför politiken, som jag själv alltid gjort det. Besudla inte er själva med fler godtyckliga avrättningar i onödan.

Suutari Hon har inget försvar. Hon är pantad. Det är bara att döma henne.

Carl (ryter) Håll käften! (*lugnare*) Fröken Lintu, vi vill rädda ert liv, då vi vet att ni i hjärtat är oskyldig, men formellt är ni tyvärr inte det enligt gällande krigslagar. Om ni alltså inte har något försvar är denna rättsförhandling över.

Maaria Så döm mig till döden då, men ni skjuter bara er själva i foten.

Carl Ni döms till att skjutas tillsammans med doktor Perret i gryningen.

Maaria Finns det ingen chans till benådning?

Carl Fröken Lintu, ni har tjänstgjort som min närmaste sekreterare och tolk här under tre månader. Under hela denna tid har ni haft en landsförrädare boende under ert tak. Han har haft ständig kontakt med de röda på andra sidan och har nu flytt över till dem. Har ni under denna tid överlämnat information om oss till honom?

Maaria Nej.

Suutari Omöjligt!

Carl (ryter) Håll käften! (*lugnare*) Kan ni svära på detta?

Maaria Ja.

Carl Suutari här påstår att det är omöjligt. Varför skulle ni ha undanhållit information om oss till er fästman?

Maaria Av lojalitet mot er.

Carl Ni skall således ha iakttagit en dubbel lojalitet både mot er fästman och mot mig och Finlands militär?

Maaria Ja. Till varje pris har jag försökt hålla mig neutral som den humanist jag är.

Suutari Hon ljuger! Hon har utnyttjat sin ställning till att ge sina röda vänner passersedlar in i Finland, så att de där kunnat agera som spioner!

Carl Är detta sant?

Maaria Nej.

Suutari Hon ljuger! Jag såg det själv! Vi har bevis! Edvin Lintus passersedel är utskriven av henne!

Maaria Han var den enda, och han var min bror. Jag ville rädda hans liv, men ni sköt honom.

Carl Ni har alltså utnyttjat er ställning här till att förse er bror med passersedel in till Finland fastän han var socialist?

Maaria Ja, för han var min bror.

Suutari Skyldig!

Carl (ryter) Håll käften! (*lugnare, till Maaria*) Jag beklagar, fröken Lintu, men därmed kan rätten inte finna några förmildrande omständigheter i er eller i doktor Perrets fall.

Maaria Han har en hustru i Helsingfors som väntar på honom. Hon gör allt för honom. Hon har varit hos presidenten och skaffat fram pass för honom. Ni kan inte skjuta honom. Hon kommer hit vilken dag som helst.

Carl Hur kommunicerar doktor Perret med henne?

Maaria Det finns människor här som man kan kommunicera med och som kan förmedla budskap.

Suutari Spioner!

Carl (ryter) Håll käften! Jag varnar er, Suutari! Er enda uppgift här är att föra protokollet! Ett ord till, och jag byter ut er!

Suutari Ja, herr kapten.

Carl (suckar) Jag beklagar, fröken Lintu, det är ingenting mer jag kan göra för er. Om doktor Perrets hustru är på väg hit får hon skynda sig, för hennes mans liv är i fara. Även han måste ställas inför krigsrätt.

Maaria Han är läkare. Han har bara gjort sin plikt som läkare. Han är fullkomligt oskyldig och politisk flykting dessutom.

Carl Men genom er har han hjälpt en efterlyst landsförrädare. Krigslagarna medger inget undantag.

Maaria (reser sig) För mig ut härifrån! Här kan man inte leva! Vad slogs ni för, ni vita, om inte för ett fritt land? Men den friheten avrättar ni genom att fortsätta föra krig i fredstid!

Carl Hotet från Ryssland och kommunisterna nödvändiggör vidmakthållandet av krigslagarna, tills landets ledning säger annorlunda.

Maaria Till dess hinner ni skjuta många oskyldiga.

Carl För Maaria Lintu tillbaka till karantänen.

(Suutari reser sig genast och för ut Maaria.)

(Carl sätter sig, suckar och sätter händerna för huvudet.

Strax hör man utanför larm och oväsen, uppståndelse och pistolskott.

Carl reser sig genast och skyndar ut men möter Pavel i dörren.)

Carl Vad har hänt?

Pavel Din sekreterare har lyckats fly. Hon skuffade löjtnanten i vattnet och simmade själv över ån. Hon är nu hos ryssarna och sin fästman.

Carl Fan också! Hon hade inte behövt frukta för sitt liv! Nu är hon definitivt en överlöpare!

Pavel Suutari missade när han sköt. Ingen annan ville skjuta på henne.

Carl Fiasko! Och nu måste vi döma Perret, vår enda läkare här! Allt här är ett enda stort mänskligt fiasko!

Pavel Så är det i alla krig.

Carl Men vi skulle ha byggt freden! Gränsen var till för att skydda friheten och freden!

Pavel Men krigslagarna gäller fortfarande. De omöjliggör friheten och freden.

Carl Fan också!

Pavel Ta det lugnt. Min bror bjuder på cognac.

Carl Jag måste tala med min ryske kollega på andra sidan. Så här kan det inte fortsätta.
Pavel Han har händerna fulla med värre problem än våra.
Carl Vår enda chans är om vi kan lösa dem tillsammans.

Akt V scen 1. Karantänsbaracken, sent på kvällen. Det är mörkt.

Perret (ensam) Ack, vad skall det bli av dessa avsigkomna människor, som bara tycks ha lust att leva för att spåra ur och det i det oändliga! Att Rysslands utförsåkning skulle så dra med sig hela världen i ett krigselände utan slut, som säkert pågår i minst fem år till med ständiga accelererande massakrer på programmet, ty inbördeskrig kan aldrig handla någonsin om något annat, helt i onödan, för maktgalna och psykopatiska fanatikerna och dårars skull, som tror att politik är allt, fast det blott är den värsta sinnessjukdomen hos mänskligheten, som ett lämmeltågs besatthet för att störta sig i blint fördärv. Jag struntar i mitt eget öde, men har skäl att vara desto mer bekymrad för den galna mänskligheten, som ej någonsin har vetat vad den gjort, och som nu i den ryska självförintelsen till varje pris skall dra med Finland i sitt fall, som blivit smittat av inbördeskrigsfarsoten, fastän det gjort allt för att från början slippa det. De är nu fångna i de militära krigsrutinerna, som i ett ekorrhjul och ond svart cirkel av vendettatragedier, och kan ej ta sig ur, förrän den sista oskyldiga människan har dräpts och de förstår att det blev en för mycket.

Maaria (förklädd, rör försiktigt vid honom) Doktor Perret.

Perret (häpnar) Fröken Lintu!

Maaria (lägger genast fingret på läpparna) Tyst!

Perret Jag trodde att ni rymt till ryssarna.

Maaria Jag rymde, men jag kom tillbaka för att organisera befrielsen av alla de oskyldiga här. Det finns ett antal rödgardister och spioner som väntar på rättegång, som bara vill över till Ryssland, men de kommer att föras till Helsingfors och skjutas där om de inte blir summariskt skjutna här, som min bror. Jag ville bara förvarna er. Det kommer att gå hett till. Följer ni med oss till Ryssland, eller vill ni vänta på att bli skjutna här?

Perret Jag har min hustru i Helsingfors. Jag tror på henne. Hon är betrodd och finsk medborgare och kan tala med presidenten.

Maaria Ni vet inte hur generalstaben fungerar. Jag har blivit utsatt för en rättegång. Hade jag inte rymt hade jag blivit skjutna som min bror, fastän kapten von Munck har älskat mig.

Perret Jag tror mig ha förstått att han velat rädda ert liv och haft för avsikt att göra det, om ni inte rymt.

Maaria Jag har min fästman på andra sidan. Jag kan inte svika honom.

Perret Er tant, som jag räddade livet på. Det kan nu kosta mig mitt liv.

Maaria Därför vill jag rädda er.

Perret Tack, min vän, men jag kan inte svika min hustru.

Maaria Nåväl, jag har försökt. Om ni vet någon som behöver varnas, så låt dem veta det. Jag skall själv bara informera de våra. Resten får klara sig själv och vänta här i snuset tills de möglar ihjäl på byråkratins eviga inkompetens.

Perret Lycka till, fröken Lintu, men jag kan inte hjälpa er. Jag kan inte ens hjälpa mig själv. Och fastän jag är läkare kan jag minst av allt rädda denna förlorade mänsklighet, som

jag en gång såg som min uppgift och mitt kall att ta under behandling. Ett inbördeskrig är en sjukdom som kräver generationer för att få den symptomfri.

Maaria Lycka till, doktor Perret. Hälsa er hustru, om ni någonsin får se henne igen. *(smyger bort)*

Perret Hon har rätt. Det kanske jag inte får. Nåväl, hon gör vad hon kan, och jag gör vad jag kan. Mer än så kan vi inte göra, och allt annat måste vi bara lida. *(drar en filt över sig)*

Scen 2.

Gentsch Nå, vad har du nu att komma med, min stackars vän på fel sida om gränsen? – Fast vi är båda på fel sida om gränsen, då vi har en gräns mellan oss, som inte borde finnas där... Annat var det på den gamla goda tiden, när Finland ännu var ett storfurstendöme...

Carl Tyvärr har Finland ingen anledning att minnas den tiden med glädje eller någon önskan att vrida klockan tillbaka.

Gentsch Nej, jag vet, min vän, jag bara skämtar och driver med dig, och allt är Rysslands fel, som föll för den överväldigande frestelsen till självdestruktivitet, och vårt största misslyckande var att inte lyckas dra med oss Finland med i fallet. Även Estland, Lettland, Litauen och Polen har klarat sig undan, medan vi får själva betala hela det förödande kalaset... Men jag hörde att du hade problem. Det har vi också. Kanske vi kan byta ut dem, så att de jämnar ut sig, så att båda kan bli nöjda. Det är därför du är här.

Carl Jag har stort nöje av våra schackdueller.

Gentsch Jag också, men inbilla mig inte att du bara kommer hit för att få njuta av min smuggelkonjak eller se mig dela med mig av den till min lilla kaktus... Jag tycker om att se folk må bra, och här i Ryssland just nu verkar det bara vara min lilla kaktus som mår bra av min lilla konjak... Också första gången kom du bara hit för att du hade problem. Vad är problemet nu?

Carl Vi har förlorat vår bästa spion på er sida, en viss Alexander Muranen, bror till en av mina män, kalfaktorn Paavo eller Pavel Muranen.

Gentsch Jag vet. Han smugglade till er gott te och fin konjak, och ni sköt ner honom enligt de nya bestämmelserna att alla smugglare som påträffas gå över gränsen skall skjutas ner. Ni sköt ner fel man, för ni behövde honom, och han hade ingen ersättare. Olycksfall i arbetet. Vad kan jag göra åt det?

Carl Följaktligen får vi inte längre exakta uppgifter om vad som rör sig bland finnarna här på den ryska sidan, men jag har nåtts av ett rykte om en fritagning från er sida av misstänkta spioner på vår.

Gentsch Det är alldeles riktigt. Du är alldeles korrekt informerad. Se, vi behöver ingen gräns, vi borde slopa den, för vi samarbetar mycket bättre utan gränser, och vi slipper då skjuta ner de spioner som vi så väl behöver, då vi som varandras spioner kan vara mycket behjälpligare. Och då behövs heller inga smugglare som vi behöver råka ut för pinsamheten att nödgas skjuta ner. Nåväl, jag skall gärna ge dig de uppgifter du behöver, men vi skulle mycket gärna behöva en viss spion som just nu åtnjuter ert beskydd.

Carl Vem då?

Gentsch En viss doktor Perret.

Carl Vi kan inte utlämna honom. Han har en hustru i Helsingfors som håller på att utverka uppehållstillstånd för honom hos myndigheterna.

Gentsch Men han har hjälpt en av era landsförrädare och borde enligt er lag ställas inför krigsrätt och skjutas. Då är det bättre att vi får hand om honom, då vi inte har någon anledning att skjuta honom och inte heller måste göra det utan anledning, då vi tvärtom behöver hans information, vilken ni inte behöver.

Carl Vi kan inte utlämna honom.

Gentsch Synd. Jag skulle behöva honom. Vissa kommissarier här är ute efter mitt skinn, här misstänks alla utan undantag för landsförräderi medan vi skjuter ner många fler oskyldiga än ni, och om jag hade kunnat presentera honom hade min säkerhet fått några poäng. Eftersom han flytt till er kanske jag förlorar dem i stället.

Carl Vi kan inte utlämna honom, inte så länge hans fru agerar för honom och det finns hopp för hans benådning.

Gentsch Finns det hopp för någons benådning i dessa tider? Inte i Ryssland, och till och med i Finland är det svårt, då ni ännu inte på länge kommer att kunna växa ifrån ert inbördeskrig, som gjort hälften av ert lands befolkning till landsförrädare på livstid, som ni alltid kommer att känna er hotade av. Nåväl, det är som det är, men med tanke på att jag kanske en dag måste fly över till er sida för att rädda mitt liv skall jag ändå hjälpa er. Jag vet när räden mot ert flyktingläger planeras. Det blir på torsdag vid midnatt vid fullmåne, samtidigt som det planeras ett upplopp av damerna där inne, anført av en viss dam som stått er mycket nära och som ni aldrig kunnat glömma...

Carl Maaria Lintu? Är hon tillbaka?

Gentsch Ack ja, er stora kärlek och hjälpreda har i smyg begett sig tillbaka i er fångenskap enbart av subversiva skäl för att bereda er en utomordentlig obehaglighet genom att samtidigt som de finska rödgardisterna planerar en räd från vår sida sätta i gång rabalder bland tanterna där inne. Det blir en omfattande kalabalik, och om ni inte är förberedd på den har ni ingen chans mot den.

Carl Jag tackar för er hjälp.

Gentsch Ingenting att tacka för. Vi är båda i en taskig sits som ansvariga för en högst ofrivillig situation som ständigt kompliceras genom politiska dårskaper som oavbrutet multiplicerar sig själva till värre och värre avarter utmynnande i ständigt tilltagande massakrer, åtminstone på ryska sidan, och ni är tyvärr för alltid i någon mån smittade av vår ryska nervositetsfeber.

Carl Jag tror vi båda kan behöva lite mera konjak.

Gentsch Ni tog orden ur munnen på mig. Den enda lyckliga i Ryssland för närvarande är min lilla kaktus, som nog är den enda kaktus i Ryssland som serveras konjak, men hon mår bra av det, och det att någon kan bli glad av vad jag gör för henne värmer mitt lilla hjärta. Drick, min vän. Skål för kärleken. Skål för er dam. Jag hoppas ni kan rädda henne till livet.

Carl Hon lyckades rädda sig själv till livet. Hade hon stannat kvar i Finland hade vi måst skjuta henne. Hon var säker i Ryssland hos sin förrymda fästman, men nu riskerar hon livet med att komma tillbaka.

Gentsch Det är tyvärr inte för er. Det är för hennes fästman.

Carl Jag är medveten därom men skall ändå göra vad jag kan för att rädda henne.
Gentsch Ni är en riddare, en västerländsk gentleman av den gamla hederliga sorten, som vårt världskrig gjort sitt yttersta för att utplåna alla minnen och rester av, men anakronismer har alltid en förmåga att överleva sig själva. De är outplånliga, medan allt som följer tiden bara försvinner.
Carl Jag hoppas vi båda kan fortsätta samarbeta i fredens tjänst länge ännu.
Gentsch Skål för det, min vän. *(De skålar och dricker och koncentrerar sig på sitt schackparti.)*

Scen 3.

Suutari Han har ingen chans. Han måste skjutas.
Pavel Men han är läkare! Vi behöver honom!
Suutari Det finns andra läkare. Han är inte den enda läkaren i Finland, och dessutom är han ryss. Han har ingen chans. Lagen måste ha sin gång. Annars råder laglöshet.
Pavel Han är oskyldig.
Suutari Det är det han inte är. Han har räddat livet på landsförrädare. Och han visste om att fröken Lintu kom tillbaka bara för att organisera upplopp och sade ingenting om saken.
Pavel Om vi avrättar honom lämnar jag armén.
Suutari Då lämnar du ditt levebröd. Det är din sak i så fall. Här kommer han. *(Carl kommer in.)* Herr kapten! *(gör honnör)*
Carl Lediga. Paavo, hämta in fången.
Pavel (hoppas) Är det nya förhör på gång?
Suutari Bara lyd order, och ställ inga frågor. Så gör man i armén. *(Pavel går ut.)*
Carl Jag hoppas ni håller er i skinnet den här gången, Suutari, och inte avbryter förhandlingarna. Annars är det sista gången ni för protokoll.
Suutari Herr kapten!
(Pavel kommer in med doktor Perret.)
Carl Slå er ner, herr doktor.
Perret (slår sig ner) Är det ett nytt förhör? Har något hänt?
Carl Allt har hänt, och dess värre har ni gjort er delaktig i det. Jag beklagar, herr doktor, men det är inte mycket jag kan göra för er, utom ge er denna chans till att åtminstone förklara er.
Perret Jag har förklarat allt.
Carl För sent.
Perret Jag hade tystnadsplikt.
Carl Bara som läkare. Ni hade ingen tystnadsplikt i fallet Maaria Lintu.
Perret Jag försökte rädda hennes liv.
Carl Ni hade kunnat rädda det om ni berättat att hon var här.
Perret Nej, då hade ni nödgats skjuta henne, som ni nu nödgas skjuta mig.
Carl Detta är en rättegång mot er, doktor Perret, och det är en krigsrätt, då det fortfarande råder krigslagar, tyvärr, i synnerhet här vid gränsen, där vi måste kämpa med dagliga överväldigande mänskliga problem i form av massiv emigrantflykt från Ryssland i

kombination med ständiga stämplingar och spionaffärer. Vår plikt som upprätthållare av ordningen här vid gränsen genom armén är att skydda den sköra demokrati som Finland lyckats rädda sig själv med undan den totala katastrofen i vårt tidigare vädland Ryssland, som förlorat allt ansvar, varför vi måste ta det i våra egna händer. Jag ska förelägga ert fall för er. Ni är rysk medborgare, har kommit hit som skyddssökande som emigrant på flykt från Ryssland och har som läkare för det första hemligen räddat en finsk landsförrädare till livet, som utgör en fara för Finland, och för det andra skyddat hans fästmö, när hon stulit sig in till er förläggning bara för att väcka uppror bland de internerade, vilket hon genom ert beskydd lyckades med.

Perret Jag upprepar, hade jag angivit henne hade ni skjutit henne, eller hur?

Carl Det vet vi inte, eftersom vi inte upptäckte henne och hon blev skjuten i alla fall under det uppror som hon själv med sin fästman landsförrädarens hjälp organiserade. Inte ens jag hade kunnat hindra att hon blev skjuten under de omständigheterna, då ett antal blev skjutna med henne. Ni har alltså som rysk skyddssökande medborgare under vår protektion två gånger hjälpt finska landsförrädare och den andra gången med ett upplopp som resultat med många döda. Har ni något ytterligare att säga för protokollet?

Perret Jag vet att min hustru när som helst kommer att utverka benådning för mig i Helsingfors.

Carl Ingen vet när en sådan kan bli klar, och vi har ingen laglig rätt att invänta den. Hade den varit säker hade det varit en annan sak. Nu väger ert fall tyngre.

Perret Jag är läkare och har svurit läkareden som ålägger en tystnadsplikt när det gäller patientens välfärd.

Suutari Fröken Lintu var ingen patient!

Carl Tyst, löjtnant! – Fortsätt, doktor Perret.

Perret (vänder sig till Suutari) Men hennes fästman Heikki var det, och hade jag inte skött om honom under iakttagande av strängaste sekretess hade han dött eller gripits och avrättats. Då fröken Lintu var hans käresta, och då han överlevde och klarade sig över till Ryssland, och då hon riskerade sitt liv med att komma tillbaka hit, anser jag att jag inte hade något val men måste beskydda henne med min tystnad, vilket var det enda som kunde rädda hennes liv. Hade hon upptäckts hade hon blivit avrättad av sådana som ni, löjtnant Suutari, som även sköt ihjäl hennes bror med påstått flyktförsök som ursäkt. Alla vet att han inte försökte fly och att ni sköt honom på eget initiativ, som det därför var logiskt av mig att anta att ni även kunde göra med hans syster, då hon var skyldig till samma brott som han, nämligen att vara fånge med fel politiska åsikter.

Suutari Vilken fräckhet!

Perret Jag bara försvarar min rätt till tystnadsplikt som läkare. Jag har inte medvetet brutit mot någon lag men tvärtom strängt iakttagit de lagar som gällt för mig som läkare.

Carl Ni faller ändå under krigslagarnas förordningar och måste enligt dem dömas till döden genom arkebusering. Jag beklagar, doktor Perret.

Perret Jag beklagar att jag inte kunde rädda fröken Lintus liv, men jag kan inte ångra att jag räddade hennes fästmans liv. Den som räddar en annans liv räddar hela världen, enligt ett gammalt bibliskt visdomsord, och det har varit min enda avsikt som läkare.

Carl För ut honom.

Suutari (reser sig och rycker upp Perret) Följ med här!

Carl Sakta, löjtnant Suutari. Så länge han lever har han rätt till mänsklig behandling.

(Suutari för ut doktor Perret.)

Jag hade gjort vad som helst för att slippa detta. Vad blir nu nästa mardröm? Detta skeende är bara som en serie mardrömmar som oavbrutet accelererar till det värre.

(Man hör skottet av en avrättning utanför. Carl tar sig om huvudet och döljer ansiktet.)

Pavel visar sig. Carl uppmärksammar honom inte genast.)

Ja, Paavo?

Pavel Ni har besök.

Carl Vem då av?

Pavel En ny flykting.

(Gentsch visar sig.)

Gentsch Jag beklagar, min vän, att det måste komma till detta och att jag nödsakats överlämna mig till ert gottfinnande.

Carl (reser sig genast) Min vän! Det är en ära för mig att ta emot er! Var välkommen! Paavo, bjud genast vår kollega på ett glas konjak och en cigarr! Har ni råkat illa ut för bolsjevikerna?

Gentsch Så illa som man kan råka ut med livet i behåll. Jag har inget liv mera i Ryssland. Utrensningarna drabbar fler och fler och har nu även nått fram till mig. Har jag någon chans att klara mig i Finland?

Carl Utan tvekan. Ni talar ju flytande tyska, och jag skall göra allt för att utverka uppehållstillstånd för er genom mina vänner och kontakter. Ni är ändå en värdefull fånge.

Gentsch Som doktor Perret, som ni just har avrättat? Hade vi fått hand om honom hade jag suttit kvar som kommandant på andra sidan gränsen utan något att frukta av mina landsmän. Nu betraktades jag tyvärr som släpphänt och som medverkande till hans flykt om inte rentav som hans beskyddare. Han var en för Rysslands säkerhet livsfarlig reaktionär spion.

Carl Det enda han kunde var att rädda liv, och den verksamheten har militarismen nu eliminerat.

Gentsch Han var för god för denna världen, och det är dess värre alla människor som alls är goda, ty denna nya sköna värld är alltför ond för mänskliga människor. Så ni menar att jag har någon chans?

Carl Definitivt. Jag skall genast telegrafera till Helsingfors och berätta att ni är här. Det kommer att glädja dem.

Gentsch Tror ni det är så enkelt? Tror ni jag kommer så billigt undan? Jag är bolsjevik och dubbel förrädare mot både min egen godsägarklass och enligt bolsjevikerna mot dem bara för att jag inte varit tillräckligt blodig men låtit sådana som er framlidne doktor Perret komma undan.

Carl Ni hade väl avrättat honom också?

Gentsch Det är ett som är säkert, men inte utan föregående och omfattande tortyr. Jag tror mina medbolsjeviker hade torterat ihjäl honom för att få reda på hans aristokratvänners påstådda gömda rikedomar. Ni lät honom komma undan betydligt mera smärtfritt. Likväl var det anmärkningsvärt att ni lät mörda honom för att han hjälpt en dam på traven som dessutom hade höga aktier hos er.

Carl Hon var helt på förrädarens sida och hjälpte honom. Vi hade inget val.

Gentsch Många lyckades fly den natten, fastän jag lät mig undslippa en vänskaplig varning. Är ni säkra på att ni fick dem?

Carl Flera har vittnat om att de blev träffade.

Gentsch Men har ni deras lik?

Carl Nej.

Gentsch Där ser ni. Ni finnar är seglivade och kommer undan med vilka krigsskador som helst. De kan båda ha klarat sig. Så länge ni inte har deras lik kommer de alltid att förfölja er i era drömmar.

Carl Jag är rädd att ni har rätt.

Pavel (inbryter) Herr kapten, ett nytt besök.

Carl Vem är det nu?

Pavel En dam från Helsingfors, en viss fru Perret.

Carl Det fattades bara. Visa in henne.

Gentsch Hon kommer hit för att hämta sin man och vet inte att han är död. Skall jag avlägsna mig?

Carl Nej, sitt kvar. (*Pavel kommer in med fru Perret.*)

Pavel Fru Perret, herr kapten.

Perret (en fin dam och glädjestrålande) Jag kommer hit för att hämta min man. Alla papper är klara. Jag har utverkat uppehållstillstånd för honom. (*tar fram sina dokument*)

Carl Jag kan endast beklaga att det inte hjälper.

Perret Föreligger det något problem?

Carl (till Pavel) Hämta löjtnant Suutari. Han är väl klar med sin avrättning för länge sen. (*till frun*) Ja, frun, er man har omhändertagits av löjtnant Suutari. Han får förklara situationen för er.

Perret Jag förstår inte...

Carl Ni kommer att förstå. (*Pavel in med Suutari*) Löjtnant Suutari, för fru Perret till hennes man. Hon har kommit för att hämta honom.

Suutari Vet hon om...

Carl Inga frågor! Låt henne hämta sin man. Ta ansvar för situationen och försök göra den begriplig för henne om ni kan.

Suutari Ja, herr kapten. (*bjuder fru Perret armen*) Fru Perret. (*eskorterar ut henne*)

Gentsch Er främsta mördare tilldelas hedersuppdraget att få förevisa en omedveten änka hennes mördade man. Ironin tillspetsas.

Carl Om det inte var för honom hade många här klarat sig, bland andra en viss bror och syster. Nu till er sak. Paavo, har ni telegraferat Helsingfors?

Pavel Ja, kapten.

Carl Då har vi bara att invänta direktiv. Njut under tiden så länge ni kan, major Gentsch. Så länge ni står under mitt beskydd är ni en hedersgäst med rätt att åtnjuta alla privilegier.

Gentsch Doktor Perret hade förtjänat en sådan behandling bättre.

Carl Jag hoppas hans fall aldrig skall behöva upprepas. Ett parti schack?

Gentsch Med största förtjusning.

(*De inleder sitt parti med konjak och cigarr.*)

(Bakom huset för Suutari fru Perret till en öppen grop vars innehåll man inte ser, men man förstår att den innehåller arkebuseringsoffer.)

Perret (skriker först, när hon ser ner i gropen) Vad är detta? Vad har ni gjort? Han var oskyldig! Han var bara en läkare! Han var fullständigt opolitisk!

Suutari Nej, min fru, han hjälpte fienden. Han hjälpte landsförrädare. Vi hade inget val under rådande krigslagar. Han hjälpte till och med att underblåsa uppror!

Perret Nej, han räddade bara liv, och om han inte alltid lyckades så försökte han i alla fall sitt bästa, men ni, soldat, är bara till för att ta liv, för att döda och förstöra liv och påtvinga världen våldet! Det är ni som är världsförrädaren och mördaren!

Suutari Så straffa mig då. Varsågod. Här är min revolver. *(övernärklar sin revolver)*
Skjut mig.

Perret Det vet ni att jag inte kan göra. *(lämnar den tillbaka)*

Suutari Låt mig då själv försöka ge er rättvisa en chans. *(snurrar på magasinet och sätter revolvern mot sitt huvud, fyrar av, klickar)*

Perret (avbryter honom när han vill försöka en gång till) Nej, min vän, så får ni inte göra. Vad som helst men inte hämnd och vedergällning. *(omfamnar honom med ömhet)* Det gör alltid bara saken värre.

Suutari Jag ville aldrig någonting av detta. Jag bara lydde order och följde lagarna.

Perret Ibland kräver en högre lag att man bryter mot lagarna, men människan är för dum och för rädd för att sällan fatta det.

Suutari Vi skall naturligtvis göra allt för att bidra till att er man får en anständig begravning.

Perret Jag förstår att det är det minsta ni kan göra. Gjort är gjort, och vi måste leva vidare och överleva, hur svårt det än är. Kom, min vän. Det är alltid så i alla krig. Ingen vet någonsin vad han gör. *(för honom med sig ut)*

Pavel (kommer in till schackspelarna) Telegram från Helsingfors!

Carl Nå?

Pavel Det är bäst ni läser det själv. *(övernärklar telegrammet. Carl läser det med brydd min.)*

Gentsch Nå? Vad blir min dom?

Carl (bittert) De är mycket nöjda med situationen. Det ger dem möjlighet att utväxla fyra viktiga finländare och affärsmän från Sankt Petersburg.

Gentsch Så jag skickas tillbaka till Ryssland mot att de släpper fyra finländare? Jag känner mig hedrad. Jag hade aldrig kunnat gissa att mitt liv skulle vara värt fyra andras.

Carl Jag är mycket ledsen, min vän. Detta hade jag verkligen inte väntat mig.

Gentsch Var inte det. Jag hade väntat mig något värre, som att bli skickad tillbaka utan utväxling. En bolsjevik är nämligen inte värd ett piss, och jag begick misstaget att gå över till bolsjevikerna för att rädda mitt liv, när jag borde som så många andra aristokrater ha lämnat Ryssland genast för att rädda mitt liv. Jag hade kanske rentav kunnat finna mig en värdig existens som emigrant i Paris. Alla de bästa ryssarna finns där numera.

Carl Jag är mycket ledsen.

Gentsch Låt det inte fördystra vårt intressanta parti. Vi har mycket kvar att göra på spelplanen. Låt oss leka att det är mina bolsjevik mot era finska förrädare, så kan vi offra dem med desto större lättnad.

Carl Ett schackspel är politik i mikrokosmos.

Gentsch Precis, och någon måste alltid förlora, som i all politik. Skillnaden är väl den, att i verklig politik blir alla förlorare förr eller senare. Därför är schackspelet intressantare och mera angenämt, ty där blir alltid någon tillfällig vinnare.

Carl Servera majoren mera konjak, Paavo.

Gentsch Så kan jag sedan gå till min avrättning med desto större tillförsikt. Förhoppningsvis låter de mig behålla cigarren när de ger mig nackskottet.

Pavel (häller i konjak åt dem bägge) Ni blir berusade.

Carl Det är majorens sista chans. Låt mig få dela den med honom.

Gentsch Så ja, min vän. Det ser illa ut för er. Schack.

Carl Ni slår mig med häpnad.

Gentsch Nej, med tornet. Ni har tur som slipper se även er dam gå förlorad.

Carl Jag har alltid förlorat alla mina damer.

Gentsch Utom den sista. Hon står ännu på brädet och kan en gång kräva en angenäm revansch.

Carl Ni ger mig illusioner.

Gentsch Nej, någonting angenämt att drömma om i stället för verkligheten. Schack matt. Er konung är slagen, fastän ni aldrig fick någon kung från Tyskland. Det är bäst för er på det sättet. En monarki leder bara till komplicerad nationalism med hybris som riskabel fälla. Det enda jag beklagar är att vårt parti tog så hastigt slut. Ni var vänlig som lät mig vinna till slut. Ni har besegrat mig många gånger, men det är bara den sista som räknas. Nu kan jag gå i döden som tillfällig segrare.

Carl Väl bekomme.

Gentsch Tack, min vän. Vi kanske ses igen i en avlägsen framtid på andra sidan?

Carl Där skall vi återuppta vårt schackparti.

Gentsch Med ännu bättre konjak och cigarrer än här.

Carl Det ser jag nästan fram emot.

Gentsch Jag skall vänta på er där. (*reser sig*) Tack för er vänskap. Jag tar den med mig som ett trumfkort till Sankte Per.

Carl Hälsa doktor Perret, om ni ser honom, att ingen beklagar situationen mer än jag.

Gentsch Jo, hans hustru, som mot sin vilja skilts från honom. Men jag skall hälsa honom. Jag är säker på att han inte hyser agg till er. Nu är det bäst jag går innan vi blir sentimentala.

Carl Lycklig resa, kamrat.

Gentsch Tack, min bror. Någonting säger mig, att den blir lyckligare än er, då den blir så mycket kortare. (*sticker cigarren i munnen och går med en blinkning.*)

Carl (efter en stund, när han är helt ensam, slår rasande näven i bordet) Allt är det förbannade Rysslands fel. Allt ont kommer därifrån, ända sedan stora ofreden för två hundra år sedan. De har alltid bara kommit till oss med krig, död och elände, medan allt gott vi någonsin fått kommit från Sverige. Och när vi äntligen får en god ryss att ta hand om skickas han tillbaka till det ryska tyrannväldet bara för att slaktas. Fan i helvetes förbannade skit! (*slår näven i bordet hårt igen i ursinnig vrede, fyller på sitt konjaksglas och dricker djupt. Utanför åt det ryska hållet hörs ett skott. Pavel kommer in.*) Hur har det gått för fru Perret?

Pavel Hon är mera sansad än löjtnant Suutari.

Carl Inga förebråelser? Inga hysteriska anfall?

Pavel Suutari har lovat göra allt för att vi skall bidra till en anständig begravning.

Carl Och det köper hon?

Pavel Har hon något val?

Carl När det här är över, Paavo, och jag entledigas från det här uppdraget som portvakt till helvetet, skall jag resa så långt bort från Finland som möjligt och helst aldrig komma tillbaka.

Pavel Flera tänker som ni, kapten. Men när freden kommer fastnar de i alla fall, för finnar kan trots allt bara känna sig hemma i Finland.

Carl Om de kan vara finnar. Det är det som blir svårt efter det här inbördeskriget, som kommer att sätta outplånliga sår i oss alla.

Pavel Vi måste leva med det.

Carl Medan major Gentsch och doktor Perret kanske ändå kommit lindrigt undan.

Pavel Drick inte mera nu, kapten.

Carl Jo, jag tänker dricka mig medvetlös, för att åtminstone tillfälligt glömma allt det här. Sedan skiter jag i om jag blir degraderad.

Pavel Det var därför jag kom in. Det har kommit ett nytt besök.

Carl Nå?

Pavel En delegation är på väg hit från Helsingfors under general Jyrinkoski för att tilldela er nationens högsta utmärkelse för att ni på ett så förtjänstfullt sätt lyckats etablera en stabil gräns mellan Finland och Ryssland, som för alltid kommer att hålla Ryssland utanför.

Carl En utmärkelse? En förtjänstmedalj?

Pavel Ja, kapten.

Carl Det var bara det som fattades. Hur var det major Gentsch sade? ”Ironin tillspetsas.” Jag är färdig här. Bry dig inte om att forsla mig till sängen när jag ligger under bordet.

Pavel Som ni vill, kapten.

Carl Gå nu. (*Pavel går.*) Egentligen borde jag skjuta mig. Men nej. Ett värre straff blir att fortsätta leva. Välkommen, framtid, i det fria demokratiska Finland, som för alltid skall få leva med inbördeskrigets fasor levande i sitt minne. Och vi skall aldrig ens försöka glömma det utan att genast bli påmind på nytt. Det kommer aldrig att lämna oss i fred. Skål, Maaria och Heikki! Hemsök mig för alltid! (*höjer sitt glas, dricker och faller omkull från stolen under bordet med mycket buller.*)

Sista scenen. En liten enkel stuga i skogen.

Heikki sitter vid Maarias sjuksäng och håller henne vid handen.

Heikki Du är redan på bättringsvägen, älskade. Det var bara en skottskada, och du är nu utom all fara.

Maaria Vem räddade mig till livet?

Heikki De våra. Vi kan nu börja om från början.

Maaria Men vi är efterlysta med dödsdomar över våra huvuden.

Heikki Vi kan skaffa nya identiteter. Så fort du är i frisk skall vi återvända till Finland och där delta i återuppbyggandet av ett fritt land för både socialister och kapitalister. Här i Ryssland kan vi inte leva, för här tillåts bara det ena slaget, medan det andra utrotas. I Finland har stormen lagt sig, folket är upptaget med att slicka såren, och socialisterna är välkomna i riksdagen. Vi har ett nytt land att bygga, Maaria.

Maaria Ryssarna kunde bara riva ner och trodde de kunna få oss att riva ner Finland också. Du har rätt. Det är bättre att bygga upp.

Heikki Du måste vila dig och hämta krafter.

Maaria Det var jag som brukade få vårda dig. Nu är det tvärtom.

Heikki Du räddade mig till livet med doktor Perrets hjälp. Nu är det min tur.

Maaria Och doktor Perret? Är kapten Munck fortfarande chef för gränsen?

Heikki Doktor Perret blev avrättad, gränsen är stängd, och kapten Munck är borta. Han gjorde sitt arbete för bra, så de kallade hem honom.

Maaria Är det sant att vi kan vara fria?

Heikki Det är fullkomligt sant. Vi behöver bara glömma vilka vi var och bli några andra.

Maaria Du får det att låta så enkelt.

Heikki Det *är* enkelt. Hela världen behöver glömma sig själv för att kunna starta på nytt från början, och vi äger bara att följa med.

Maaria Kan vi glömma historien?

Heikki Aldrig, men vi kan glömma oss själva och på så sätt få distans till historien, för att kunna göra den bättre.

Maaria Då får du leda mig. Jag följer dig.

Heikki Följ mig tillbaka till ett nytt och bättre Finland än det som försökte förinta oss och misslyckades, vilken läxa det har lärt sig.

Maaria Att inte försöka igen?

Heikki Aldrig mer. Aldrig mera krig.

Maaria Jag hoppas du har rätt. Vi får leva på hoppet.

Heikki Alltid något, och det minsta kan bli om det inte redan är det bästa. (*kysser hennes hand. Hon smeker honom ömt tillbaka.*)

Slut.

Göteborg 15.5.2012